

**Kajaanilaisten päiväkotien tuen tarve uskonnollisen
kasvatuksen toteuttamisessa**

Opinnäytetyö

Anna Minkkinen

**Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalikasvatus**

Hyväksytty

____.____ **20** _____

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Minkkinen Anna	
Työn nimi Kajaanilaisten päiväkotien tuen tarve uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa	
Päiväys 22.1.2010	Sivumäärä/Liitteet 66/3
Ohjaaja(t) Niskanen Tuula	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Sirviö Paula, Kajaanin evankelisluterilainen seurakunta/ lapsityö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä opinnäytetyössä selvitettiin tarvitsevatko kajaanilaiset päiväkodit seurakunnan lapsityön tukea uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamisessa. Tutkimus tehtiin Kajaanin evankelisluterilaisen seurakunnan työn kehittämisen apuvälineeksi. Tutkin, mitkä tavoitteet ohjaavat tällä hetkellä kajaanilaisia päiväkoteja uskonnollisessa kasvatuksessa ja miten he toteuttavat tätä kasvatusta sekä millaisia haasteita henkilökunta kohtaa uskonnollisen kasvatuksen alueella. Tutkielmassa selvitettiin, missä asioissa päiväkotien henkilökunta näkee tarvitsevansa tukea ja ovatko he halukkaita osallistumaan uskonnollista kasvatusta koskevaan täydennyskoulutukseen, sekä millainen koulutusmuoto sopii heille parhaiten.</p> <p>Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaikki kajaanilaiset päiväkodit, joita oli tutkimushetkellä yhteensä 27. Päiväkodeista 19, eli 70 % vastasi kyselyyn. Tutkimusmenetelmänä oli kvantitatiivinen strukturoitu postikysely. Tulokset analysoitiin SPSS-menetelmällä.</p> <p>Kajaanilaisissa päiväkodeissa toteutetaan uskonnollista kasvatusta pääsääntöisesti juhla-aikojen ja aamupiirien yhteydessä. Seurakunnan työntekijät osallistuvat yleisesti uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen päiväkodeissa. Päivähoidon henkilöstö on tulosten perusteella valmis osallistumaan uskonnollisen kasvatuksen koulutukseen muun muassa virikkeitä antavassa koulutuksessa. Täydennyskoulutus voidaan myös järjestää päiväkodin ja seurakunnan välisenä mentorointisuhteena. Suvaitsevaisuuskasvatus ja lasten elämänskatsomuksellisiin kysymyksiin vastaaminen ovat edelleen aikaisempien tutkimusten jälkeen uskonnollista kasvatusta ohjaavia tavoitteita. Uskontokasvatusta vaikeuttavat yhä kajaanilaisissa päiväkodeissa uskonnollisen aineksen abstraktisuus ja omat epävarmuudet uskonnollisissa kysymyksissä. Opinnäytetyön tulososio siirtyy toimeksiantajalle työn kehittämisen apuvälineeksi. Tulosten perusteella Kajaanin seurakunnan lapsityö kehittää yhteistyötään kajaanilaisten päiväkotien kanssa uskontokasvatuksen alueella.</p>	
Avainsanat Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, päivähoidon uskontokasvatus, lasten kehitysvaiheet, lasten uskonnollinen kehitys, mentorointi	

Field of Study Degree Programme in Social Studies	
Degree Programme Social services	
Author(s) Minkkinen Anna	
Title of Thesis The need for support in carrying out religious upbringing in day-care centers in Kajaani	
Date 22.1.2010	Pages/Appendices 66/3
Supervisor(s) Niskanen Tuula	
Project/Partners Paula Sirviö, Evangelical-Lutheran congregation of Kajaani	
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to assess the need for support from congregations' child work unit to day-care centers in Kajaani in carrying out their upbringing with religiously viewed orientation. The study was carried out to produce an instrument of professional development for the Evangelical-Lutheran congregation of Kajaani. I studied what aims conduct the nurseries in religious upbringing at the moment, how the upbringing is executed, and what kind of challenges the staff comes across in this field. The aim of this study was also to find out what sets the biggest need for support, are the day-care centers willing to participate in supplemental education concerning religious upbringing, and what form of education suits them best.</p> <p>The sample of this study were all the day-care centers in Kajaani; altogether 27 at the moment of the research. 19 that is 70 % of the day-care centers answered the survey. The research was carried out as a quantitative postal questionnaire. The results were analysed using SPSS-software.</p> <p>Religious upbringing in day-care centers in Kajaani is mostly conducted through religious feasts and morning ceremonies. The congregations' employees take part in religious upbringing. The day-care personnel is ready to educate themselves in religious upbringing by stimulating training conducted in a mentoring relationship between day-care and congregation. After previous studies, teaching tolerance and answering children's questions concerning views of life are still the values directing religious upbringing. The abstract nature of religious material and ones own insecurities with religious matters still complicate religious upbringing. The results of this study will serve as an instrument of professional development for the client of the study. Based on these results, the child work of the congregation of Kajaani will develop its co-operation with day-care centers in the field of religious upbringing.</p>	
<p>Keywords</p> <p>Religiously viewed orientation, religious upbringing in nurseries, children's developmental stages, children's religious development, mentoring</p>	

SISÄLLYS
TIIVISTELMÄ
ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 PÄIVÄHOIDON USKONTOKASVATUS	9
2.1 Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation tavoitteet ja keinot.....	9
2.2 Lapsen uskonnollisuuden kehittyminen	15
2.2.1 Kontekstuaalisen kasvun malli	16
2.2.2 Uskonnollisuuden kehitys Fowlerin teorioissa.....	18
2.3 Mentorointi työntekijän tukena	24
3 TUTKIMUSONGELMA JA -TEHTÄVÄ.....	27
4 TUTKIMUKSEN KULKU	29
4.1 Tutkimuksen kohderyhmä	29
4.2 Aineiston koonti ja aikataulu	30
4.3 Aineiston analysointi	31
4.4 Luotettavuus ja eettisyys.....	31
5 TUTKIMUSTULOKSET	34
5.1 Päiväkodin uskontokasvatus Kajaanin päiväkodeissa.....	34
5.2 Uskontokasvatuksen haasteet.....	37
5.3 Tuen tarve	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
6.1 Tavoitteet ohjaavat uskonnollista kasvatusta.....	49
6.2 Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista vaikeuttavat tekijät.....	54
7 POHDINTA.....	58
7.1 Opinnäytetyöprosessin onnistuminen.....	58
7.2 Jatkotutkimustarpeet sekä parannusehdotukset vastaaviin tutkimuksiin.....	59

LIITTEET

Liite 1. Kyselykaavake

Liite 2. Taulukot

Liite 3. Tutkimuslupa

1 JOHDANTO

Heljä Petäjän (2001, 195–196) mukaan seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyön tavoitteena on tukea lasten uskonnollista kasvatusta päiväkodin toiminnassa ja arjessa. Päävastuun kasvatuksesta, myös uskonnollisessa kasvatuksessa, täytyy olla päivähoidon henkilöstöllä. Seurakunta on tässä mielessä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa tukija, opastaja, keskustelija ja rohkaisija. Tuen antaminen voidaan toteuttaa esimerkiksi päivähoidon henkilökunnalle suunnatulla täydennyskoulutuksella. Päivähoidon henkilöstön täydennyskoulutus on kunnan järjestämää ja rahoittamaa (Kangasmaa & Petäjä 2008.)

Uskonnollinen kehitys ei tapahdu irrallisena osana lapsen elämää, vaan sen kokonaisvaltaisuus on nähtävissä koko lapsen elämänpiirissä, päivähoidossa, perhesuhteissa ja ympäristössä, missä lapsi elää ja toimii sekä vuorovaikutuksessa toisten lasten ja heidän taustansa kanssa. Lapsi sisäistää ympäristönsä erilaisia asenteita, arvoja sekä uskomuksia uskonnollisesta ajattelusta ja käsityksistä, mitkä siirtyvät lapseen vuorovaikutuksen yhteydessä. Yleensä nämä jakajat ovat aikuisia, joiden kanssa lapsi on vuorovaikutuksessa niin päivähoidossa kuin kotona. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008, 40.)

Opinnäytetyön tausta liittyy Kajaanin seurakunnan lapsityön kehittämisen yhteyteen. Tällä hetkellä Kajaanin seurakunnan lapsityö on yhteistyössä kaikkien kajaanilaisten päiväkotien kanssa, mutta haluaa kehittää tätä työtä niin, että lähtökohtana ovat päiväkotien tarpeet uskontokasvatuksen alueella. Opinnäytetyössä selvitettiin, missä uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen sisällöissä kajaanilaisten päiväkotien henkilöstö kokee tarvitsevansa tukea uskontokasvatuksen toteuttamisen yhteydessä. Lisäksi opinnäytetyön selvitysosan tarkastelunäkökulma liittyy mahdollisen täydennyskoulutuksen tarpeeseen ja sen toteuttamiseen liittyviin kysymyksiin.

Opinnäytetyö on ajankohtainen. Toimeksiantaja on liittynyt valtakunnalliseen Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen kouluttajakoulutukseen, missä pyritään yhä enemmän tukemaan päivähoidon henkilöstöä itsenäisemmän uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen yksiköissään. Koulutuksen tarkoituksena on päivähoidon uskonnol-

lis-katsomuksellisen orientaation tukeminen seurakuntien työntekijöiden ja päivähoiton henkilökunnan kouluttamisella. Opinnäytetyön toimeksiantajalle saatavan työvälineen lisäksi tutkimus tukee varhaiskasvatuksen toimijoita ja Kajaanin alueen päiväkoteja erityisesti herättämällä keskustelua uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen merkityksestä lapsen kasvun ja kehityksen alueella sekä päivähoiton henkilökunnan valmiuksien pohdinnassa itsenäisen uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttamisessa. Tämän vuoksi opinnäytetyö sisältää laajaa teoreettista tarkastelua lapsen uskonnollisuuden kehityksestä ja lapsen kasvun tukemisesta uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen osa-alueella.

Opinnäytetyön tarkastelunäkökulma liittyy varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen tavoitteisiin ja lasten uskonnollisuuden tukemiseen päivähoidossa. Opinnäytetyön viitekehyksessä tarkastellaan yhteiskunnan varhaiskasvatuksen uskontokasvatusta sekä lapsen kehitysvaiheita ja uskonnollisuuden kehitystä. Teoreettisessa osassa käytetään uskonnollisuuden kehitykseen ja ihmisen kehitysvaiheisiin perehtyneen tutkijan James W. Fowlerin tutkimuksia (1981 ja 1987) uskon ja uskonnon merkityksestä ihmisen kasvussa ja kehityksessä sekä suomalaisen tutkijan Eeva Hujalan Kontekstuaalisen kasvun mallia. Hujalan malli on sovellettu Bronfenbrennerin teoriasta sekä sosiokulttuurisista teorioista. Kontekstuaalinen malli käsittelee tutkimuksessa ihmisen uskonnollisuuden kehittymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä lapsen kasvun ja kehityksen aikana. Fowler tarkastelee ihmisen uskon kehitystä Piaget'n, Kohlerin ja Erik H. Eriksonin teorioiden valossa. Myös Fowler esittelee mallin, jonka kautta tutkimuksessa tarkastellaan lapsen uskonnollisuuden kehitystä häntä ympäröivässä sosiaalisessa ympäristössä.

Varsinaisesta tutkimusaiheesta ei ole tehty vastaavaa tutkimusta samassa laajuudessa Kajaanin alueella. Uskontokasvatuksen aluetta päivähoidossa ovat kuitenkin tutkineet Kajaanin alueella aikaisemmin Tuula Haataja (2005) oman työnsä ohessa sekä Kattelus ja Liimatainen omassa pro gradu – tutkielmassaan (2004). Kajaanin seurakunnan lastenohjaaja Tuula Haataja teki vuonna 2005 kyselyn kahdelletoista Kajaanin alueella olevalle päiväkodille. Kyselyn tarkoituksena oli saada selville miten uskonnollinen kasvatus on toteutettu päiväkodeissa ja missä asioissa päivähoiton henkilöstö koki tarvitsevänsä tukea. Tuloksista ilmeni, että päivähoiton henkilökunta koki tarvitse-

vansa tukea muun muassa käsiteltävien sisältöjen konkretisoinnissa ja toiminnan suunnittelussa. Lisäksi he kokivat tarvitsevänsä uusia välineitä, menetelmiä ja vihjeitä kuten laulujen opettamista ja liittämistä oikeisiin tilanteisiin sekä materiaalin tekemistä päiväkodin käyttöön. (Haataja, 2005) Tämän opinnäytetyön yhteydessä saadut tulokset ovat yhteneväisiä Haatajan tulosten kanssa. Tärkeimpiä tuen tarpeen kohteita oli toiminnan suunnittelu ja päivähoidon henkilökunta vastasi tarvitsevänsä materiaali-paketteja päiväkodin käyttöön helpottamaan uskontokasvatuksen toteuttamista.

Johanna Kattelus ja Satu Liimatainen (2004, 54–55, 59, 74–79, 83–84, 88, 94, 99–102) selvittivät tutkimuksessaan kajaanilaisten lastentarhanopettajien käsityksiä esiopetuksen uskontokasvatuksesta. Tutkimuksessa selvisi, että uskontokasvatus koettiin tärkeäksi ja muuhun esiopetukseen liittyväksi toiminnaksi, jonka tärkeimpiä sisältö-alueita ovat lasten uskonnolliset kysymykset. Lastentarhanopettajat pitivät tärkeänä yhteistyötä seurakunnan kanssa ja kirkkovuoden kulun huomioimista kasvatustyössä. Vastaajat kokivat uskontokasvatusta vaikeuttavana asiana oman orientoitumisvaikeuden sekä epävarmuuden uskontokasvatuksen kysymyksissä, aiheen abstraktisuuden sekä lasten erilaisten taustat. Tässä opinnäytetyössä lasten uskonnollisten kysymysten yläpuolelle vastaajat kuitenkin asettivat lasten elämäkatsomukselliset kysymykset, mutta kirkkovuoden seuraaminen ja juhlapyhien viettäminen päiväkodin arjessa ovat edelleen tärkeimmät tavat toteuttaa uskontokasvatusta. Samat vaikeutta aiheuttavat tekijät ovat edelleen uskontokasvatuksen haasteena kajaanilaisissa päiväkodeissa.

Kajaanin alueen ulkopuolella aihetta on tutkinut Arto Kallioniemi (2000). Opinnäytetyössä käytettiin edellä mainittua tutkimusta kyselylomakkeen rakentamisen yhteydessä sekä teoreettisessa viitekehyksessä ja johtopäätöksissä.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin käyttämällä strukturoitua postikyselyä. Saadut tulokset syötettiin SPSS-ohjelmaan, minkä jälkeen tulokset esitettiin taulukoina ja kuvioina.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä toimeksiantajalle alkukartoituksen analyysi käyttämällä strukturoitua kyselykaavaketta uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisesta kajaanilaisissa päiväkodeissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, missä uskonnol-

lis-katsomuksellisen kasvatuksen alueilla kajaanilaiset päiväkodit kokevat tarvitsevan seurakunnan antamaa tukea itsenäisemmän uskontokasvatuksen toteuttamiseksi. Lisäksi opinnäytetyössä haluttiin saada selville tarvitseeko päiväkotien henkilöstö järjestettyä täydennyskoulutusta ja millainen koulutusmuoto sopii heille parhaiten. Tuloksia käytetään toimeksiantajan työnkehittämisen apuvälineenä. Opinnäytetyöllä on kolme tutkimustehtävää, joista ensimmäisellä halutaan saada tietoa siitä, miten uskonnollinen kasvatusta on toteutettu kajaanilaisissa päiväkodeissa. Toiseksi opinnäytetyössä halutaan selvittää, mitkä tekijät vaikeuttavat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista päiväkodeissa ja kolmannella tutkimustehtävällä kerätään tietoa siitä, millaista tukea päiväkotien henkilöstö tarvitsee uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseksi.

2 PÄIVÄHOIDON USKONTOKASVATUS

2.1 Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation tavoitteet ja keinot

Päivähoidon uskontokasvatusta määrittävät Laki lasten päivähoitosta (19.1.1972/36) ja varhaiskasvatussuunnitelmat. Suomen lainsäädännössä lähdetään liikkeelle siitä, että ensisijainen kasvatusvastuu niin uskonnollisessa kuin muussakin kasvatuksessa on kodeilla. Laki lasten päivähoitosta velvoittaa päivähoitoa kunnioittamaan uskonnollisessa kasvatuksessa lapsen vanhempien ja holhoojien vakaumusta. Käytännössä tämä tarkoittaa lapsen uskonnollis-katsomuksellisesta kasvatuksesta keskustelua yhdessä vanhempien kanssa, jolloin päivähoidon henkilökunta tietää millä tavalla lapsi osallistuu tai on osallistumatta uskonnollisen kasvatuksen tuokioihin päivähoiton arjessa ja mitä vaihtoehtoisia toimintaa lapselle voisi tarjota tuokion aikana. Päivähoidon henkilökunnalle tämä voi asettaa myös haasteita, mikäli ryhmässä on useampi uskontokasvatuksen ulkopuolelle jäävä lapsi. Koska lapsella on oikeus kokea olevansa tasa-arvoinen suhteessa toisiin lapsiin, on tuokioiden ajaksi suositeltavaa järjestää mielekästä ohjelmaa ja toimintaa.

Päivähoidon uskontokasvatuksessa ei edellytetä luterilaista kristillisyyttä, vaan näkökulma on uskonnon ja katsomusten kulttuurisessa lukutaidossa eli uskonnon ja sen merkityksen vaikutuksessa yhteiskunnan toiminnoissa ja kulttuurisessa perinnössä. Perinteiden välittäminen lapsille voi tapahtua muun muassa vuoden keskeisten juhlien kuten itsenäisyyspäivän, joulun, Kalevalan päivän ja pääsiäisen käsittelemisenä. Sisältöalueeseen liittyvät vahvasti myös perheen ja suvun juhlat, sekä lapsiryhmän koostumuksesta ja ympäristöstä riippuen eri uskontojen ja kulttuurien juhlapyhät. Toisin sanoen uskonnollisen kasvatuksen tarkoitus on tarjota lapselle eväitä oman maailmankuvansa rakentamiseen. Laissa sanotaan myös, että päivähoiton tulee lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti sekä yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea niin ikään lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. (Päiväkodin lakiopas 2007, 1 2a §; Laki lasten päivähoitosta

19.1.1973/36; Pyysiäinen 2000, 112; Åsvik 1997, 10, Kallioniemi 2004, 53; Holm 2001, 63; Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 72–75.)

Katteluksen ja Liimataisen vuonna 2004 tekemässä pro gradu -tutkielmassa kajaanilaisten esikouluikäisten lasten uskontokasvatuksessa esikouluopettajat pitivät tärkeinä lasten omia uskonnollisia kysymyksiä sekä kirkkovuoden ja sen juhlaperinteen seuraamista, mitä toteutettiin tutustumalla suomalaisiin uskonnollisiin tapoihin ja perinteisiin. Esikoulunopettajat nostivat esille myös suvaitsevaisuuden uskonnollista ja katsomuksellista erilaisuutta kohtaan. Myös hiljentyminen nostettiin esille tärkeimpien sisältöalueiden joukkoon. Seuraavaksi tärkeimpien sisältöalueiden joukkoon vastaajat asettivat kirkolliset perhejuhlat, kirkkoon ja seurakuntaan tutustumisen, lasten erilaisiin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin taustoihin tutustumisen sekä lasten uskonnollisen musiikin käyttämisen kasvatuksessa. Vähiten tärkeimmiksi vastaajat kokivat vieraiden uskontojen kohtaamisen, raamatunkertomukset ja vieraiden uskontojen uskonnollisiin tapoihin ja perinteisiin tutustumisen. (2004, 86.) Näin ollen kajaanilaisten esikoulujen lastentarhanopettajat pyrkivät toteuttamaan kasvatustyössään kulttuuriin lukutaitoon kasvattamista sekä antamaan maailmankuvan rakentamiseen tarvittavia rakennuspalikoita lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Rauhaan ja yhteiseloön viittaava suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan oli koettu tärkeäksi kasvatukselliseksi tavoitteeksi.

Kajaanin seurakunnan lastenohjaaja Tuula Haatajan (2005) tekemässä selvityksessä uskonnollinen kasvatusta oli pääpiirteissään toteutunut kajaanilaisissa päiväkodeissa käyttämällä ruokarukouksia ja käsittelemällä oikean ja väärän sekä anteeksiantamisen ja pyytämisen aiheita erityisesti aamupiireissä. Lisäksi on käsitelty lasten omista kokemuksista nousevia asioita kuten häitä, kaste- ja konfirmaatiojuhlia sekä hautajaisia. Päiväkoti on voinut myös osallistua koulun aamunavauksiin. Yleisesti kirkolliset juhlapyhät ja seurakunnan vierailut ovat kuuluneet uskontokasvatukseen toteutukseen ja niihin on usein sisällytetty muun muassa hengellisiä lauluja.

Vuoden 1983 Päivähoitolaki vakiinnutti uskonnollisen kasvatuksen aseman päivähoitossa antaen kuitenkin jokaisessa kunnassa ja päivähoiton yksikössä liikkumavaraa. Yksi päivähoiton uskontokasvatuksen muotoa ja laajuutta sekä toteutusta määrittävä

tekijä on päiväkodin yksikkökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma että lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat, joissa uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio korostaa lapsen oikeutta omaan uskontoon ja sen mukaisen tradition kokemiseen. Varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta päivähoitoyksikkö voi kehittää ja pohtia oman yksikkönsä uskontokasvatuksen asemaa ja toteutusta. (Pesonen.)

Varhaiskasvatussuunnitelma sisältää kuusi sisällöllistä orientaatiota, jotka ovat päivähoiton kasvattajille kehys, joiden mukaan he voivat tukea lapsen kasvua ja kehitystä monipuolisesti. Sisällöllisillä orientaatioilla tarkoitetaan inhimillisen ymmärryksen, tiedon ja kokemuksen perusmuotoja, jotka ohjaavat ihmistä havainnoimaan maailmaa ja sen ilmiöitä. Havainnoidessaan maailmaa lapset rakentavat keräämiensä tietojen ja taitojen kautta omaa näkemystään maailmasta. Orientaatioiden sisältöön ja toteutustapaan vaikuttavat lapsen kehitysvaihe, lapsen ympäristö sekä kasvatustilanne, lapsiryhmän koostumus ja lapsi yksilönä. Päivähoidon ympäristössä ja kasvatustapahtumissa olennaista on, että aiheet, ilmiöt ja sisällöt liitetään lasten lähiympäristöön, arkeen ja kokemuksiin erityisesti leikin menetelmää käyttäen. Päivähoidossa sisällöllisiä orientaatioita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 198; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 26–27; Kallioniemi 2008, 15–16.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (29; Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008, 36–38) todetaan päivähoiton uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ytimen muodostavan uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Orientaation merkitys kasvatuksessa sisältää kolme päätavoitetta, joista 1) ensimmäinen on tutustuttaa lapsi oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen, tapoihin ja käytäntöihin, mutta myös tutustumaan toisiin kulttuureihin ja ottamaan muita huomioon sekä välittämään toisista ihmisistä uskonnosta tai kulttuurisesta taustasta huolimatta. 2) Toinen orientaation tavoite tähdentää lapsen spiritualiteetin eli henkisyyden ja minäkehityksen tukemista. 3) Kolmas tavoite puolestaan uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatioissa pyrkii tukemaan lapsen mahdollisuutta pyhän kohtaamiseen ja ihmettelyyn.

Ensimmäisen tavoitteen mukaan kasvatuksessa on tärkeää, että lapsi oppii suhtautumaan hyväksyvästi itseensä, toisiin ihmisiin kuten päivähoitoryhmän muihin lapsiin, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Tämä tapahtuu yleensä yhteisissä tuokioissa päivähoiton arjessa sekä ottamalla lapsi yksilöllisesti huomioon kunnioittamalla hänen tarpeitaan, persoonallisuuttaan ja perhekulttuuriaan. Kasvattajan tulee varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti tukea, kunnioittaa ja vahvistaa lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista maailmaa sekä hänen identiteettiään. Aikuisen vastuu lapsen identiteetin kehittämisessä uskonnollis-katsomuksellisen orientaation alueella on kunnioittaa lapsen kysymyksiä ja tarvetta saada pohtia häntä kiinnostavia elämän- ja uskonkysymyksiä sekä tukea tällä tavalla lapsen hyväksytyksi tulemisen tunnetta ja arvoa. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008, 36–38.)

Varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon sisältyy usein eettinen kasvatusta, mutta se mielletään myös omaksi alueekseen. Eettisellä kasvatuksella tarkoitetaan lapsen eettistä ja moraalista kehitystä tukevaa opetusta ja kasvatusta. Varhaiskasvatuksessa eettisen orientaation tarkastelukohteet kasvatuksessa ovat arvo- ja normimaailman kysymyksiä. Lasten kanssa keskustellaan arjessa nousevista tilanteista oikean ja väärän, totuuden ja valheen sekä hyvän ja pahan kysymyksistä. Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, kunnioitus ja suvaitsevaisuus sekä vapaus ovat eettisen kasvatuksen sisältöalueita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 28–29; Varhaiskasvatukseen liittyvää keskeistä käsitteistöä; Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 75.) Eettinen kasvatusta on erotettu Kajaanin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa uskontokasvatuksen yhteydestä omaksi erilliseksi alueekseen, jolloin se kohdistuu koskemaan yhtä lailla kaikkia päivähoiton lapsia uskonnollisesta suuntautumisesta riippumatta (Kempainen & Leinonen 2004).

Uskontokasvatusta oli koettu Katteluksen ja Liimataisen (2004) selvityksessä tärkeäksi ja muuhun esiopetukseen liittyväksi toiminnaksi, jonka tärkeimpiä sisältöalueita ovat lasten uskonnolliset kysymykset. Tutkimuksen tuloksiin vaikutti Katteluksen ja Liimataisen mukaan se, että esikoulun opetussuunnitelman perusteissa uskontokasvatusta sisältyy osaksi etiikka ja katsomus -sisältöaluetta. Tämän vuoksi lastentarhanopettajat pitivät uskontokasvatusta enemmän yhteiskunnan ja sosiaalisuuden kasvattamisena ja lapsia tulevaisuuteen valmistavana aihepiirinä. Tärkeimmäksi aihepiiriksi uskontokas-

vatuksessa ilmeni eettisen kasvatuksen merkitys. Seuraavaksi tärkeimmäksi nousi uskontokasvatuksen yhteiskunnallisen luonteen korostaminen juuri kulttuuriperinteen välittäjänä. Kolmanneksi vastaajat mainitsivat lapsen elämänkysymysten merkityksen ja heidän kasvunsa tukemisen uskontokasvatuksen sisällössä. Myös uskontokasvatuksen mielekkyys lasten kannalta ja yhteenkuuluvuuden luojana koettiin tärkeäksi. Opetuksessa tiedon siirtäminen ja uskontoon tiedonalana tutustuminen koettiin myös merkitykselliseksi. Sen sijaan uskontokasvatus turvallisuuden luojana muun muassa Jumalaan tutustumisena tai mahdollisuutena hiljentymiseen eivät nousseet sisällöissä edellisten luokkien tasolle. Lastentarhanopettajat pitivät tärkeänä yhteistyötä seurakunnan kanssa ja kirkkovuoden kulun huomioimista kasvatustyössä. (Kattelus & Liimatainen 2004, 74–79, 94.)

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toisena tavoitteena on tukea lapsen spiritualiteettia, millä tarkoitetaan lasten auttamista tutkimaan hiljaisuutta, keskittymään itseensä ja tulemaan tietoisiksi itsestään siinä paikassa ja ajassa, missä lapsi elää ja toimii. (Kallioniemi 2008, 17.) Lapsen spiritualiteetin – eli lapsen henkisyiden ja minäkehityksen – tukeminen, vapauttaa lapset käyttämään omaa mielikuvitustaan ja herkistymään erilaisille mysteereille, kuten pyhän kohtaamisen tunteelle ja näkymättömille asioille. Näitä mysteereitä voivat olla Jeesuksen ylösnousemus tai ajatus siitä, että Jumala on läsnä kirkkotilassa, vaikka lapsi ei voi nähdä Häntä. Mysteerin tuntemisen edellytyksenä on antaa lapsille tilaa ihmetellä erilaisia asioita, kuten juhlapyhien viettoa ja niiden merkitystä, sekä kokea niitä. Toisaalta spiritualiteetin tukeminen auttaa lasta kasvamaan yhteisön ja ympäröivän maailman jäseneksi, mikä edesauttaa yhteisön arvojen, näkemysten, tunteiden ja ympäröivien ilmiöiden havainnoimista niistä keskustelemalla ja yhdessä pohtimalla. Spiritualiteettia voi tukea esimerkiksi käyttämällä kertomuksia ja symboleja, joista lapsi voi rakentaa omia mielikuviaan ja keskustella niistä toisten lasten ja opettajan kanssa. Lapsen tärkeimpiä spirituaalisia kysymyksiä ovat pohdinnat siitä kuka hän on, mihin hän kuuluu ja mikä on hänen elämänsä tarkoitus. Näiden kysymysten äärellä uskontokasvatuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on tukea lasta tutustumaan omaan identiteettiinsä, niin fyysisenä, kuin tunteita kokevana ja omaavana emotionaalisenä ihmisenä. Spiritualiteettikasvatuksen pääpaino on oman ihmisyyden löytämisessä ja sen toteuttamisen rohkaisemisessa. (Holm 2001, 59, 64–69; Tirri 2004, 123–124, 129–130.)

Kajaanilaisten esiopetusryhmien lastentarhanopettajat arvioivat toteuttaneensa esikoulun uskonnollista kasvatusta pääsääntöisesti yhteistyössä seurakunnan kanssa. Näitä yhteistyön muotoja olivat muun muassa seurakunnan työntekijöiden vierailut esiopetusryhmissä ja tutustumiskäynnit seurakuntaan sekä osallistumalla seurakunnan järjestämiin tapahtumiin. Toiseksi eniten uskonnollista kasvatusta oli toteutettu huomioidulla kirkkovuoden yleisimpiä juhlapyhiä ja viettämällä niitä. Kolmanneksi eniten lastentarhanopettajat käyttivät uskonnollisessa kasvatuksessa hyödykseen erilaisia uskonnollisen kasvatuksen menetelmiä. Näitä olivat muun muassa lasten virsien laulaminen ja elämyksellisten menetelmien käyttäminen esimerkiksi nukketatteriesityksinä ja näytelminä sekä kertomalla lapsille satuja ja tarinoita. Eettinen kasvatusta asetettiin vastauksissa neljännelle sijalle ja sen sisältö keskittyi erilaisuuden hyväksymiseen, hyvän ja pahan ymmärtämiseen, lähimmäisen kohtaamiseen ja oikeiden toimintatapojen pohtimiseen lasten kanssa. Seuraavalle sijalle esiopetuksen uskontokasvatusta toteutuksessa asetettiin lasten kysymyksiin vastaaminen ja keskustelut lasten kanssa. Kuudennelle sijalle ylsi hiljentymisen ja hartauden harjoittaminen. Hiljentymisen oli kuvattu vastauksissa erityisesti hiljentymiseksi ennen ruokailua ja musiikin kuuntelun yhteyteen. Raamatunkertomusten käsitteleminen sijoittui seitsemännelle sijalle. Seuraaville sijoille sijoittuivat vastauksissa kirkollisiin toimituksiin tutustuminen, uskonnollisen kasvatusta toteuttaminen vanhempien toiveiden mukaisesti, esiopetussuunnitelman runkoa soveltaen ja mukailien sekä erilaisten uskontojen hyväksyminen yhtä hyvinä vaihtoehtoina ja uskonnollisen kasvatusta ulkopuolelle jääminen kasvatusta erillisenä alueena. (Kattelus & Liimatainen 2004, 87 –92.)

Kolmanneksi päivähoitossa uskontokasvatusta keskeisenä tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus pyhän kohtaamiseen ja ihmettelyyn. Erityisen tärkeää on turvata lapselle tunne siitä, että hän voi turvallisesti pohtia häntä kiinnostavia elämänskysymyksiä ja uskonnollisia kysymyksiä ja esittää niitä aikuisille sekä saada vastauksia näihin kysymyksiin. Lapsen ihmettelyä ja herkistymistä pyhyydelle voidaan tukea muun muassa käsittelemällä lasten kanssa raamatunkertomuksia, joiden tarkoitus kasvatusta on välittää lapsille arvoa, turvallisuutta, hyväksytyksi tulemistä sekä anteeksiantoa ja –pyytämistä. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 72.)

2.2 Lapsen uskonnollisuuden kehittyminen

Holmin (2004, 29–31) mukaan lasten uskontokasvatuksessa kokemuksellisin tapa on käydä erilaisia asioita läpi riittien kautta ottaen huomioon lapsen kehitysvaiheet ja edellytykset oppia. Lapsille uskontokasvatuksen pedagogiikassa eli kasvatuksessa ja opetuksessa, asetetaan lasten asemaan ja hänen tavoilleen oppia.

Alle kouluikäisen lapsen uskonnollisuuden kehitystä voidaan käsitellä Fowlerin (1981; 1987) uskon kehittymisen kolmiomallin tai Hujalan (2007, 16–17, 20) Kontekstuaalisen kasvun mallin kautta. Kontekstuaalisen kasvun malli pohjautuu Bronfenbrennerin ekologiselle teorialle missä ympäristö nähdään lapsen kasvun ja kehityksen vaikuttajana. Ekologinen teoria ei näe lapsen kehitystä kehityspsykologisena, vaan tarkastelee lapsen kasvua aina suhteessa siihen ympäristöön, jossa se tapahtuu. Kontekstuaalisen kasvun malli tuo kasvatusteorioihin lapsen osallisuuden ja hänen oman toimintansa merkityksen kehitykselleen.

Fowlerin uskon kehittymisen kolmiomallin merkitys uskonnollisuuden kehityksen ymmärtämiselle on vuorovaikutteisuuden ja ympäristön vaikutus lapsen koko elämän ajan jatkuvassa kasvussa ja kehityksessä. Fowlerin teorian anti on kehitysvaiheiden seuraamisessa, minkä kautta kasvatustyössä voidaan seurata lapsen kehityksessä oppimiselle otollisinta aikaa ja tapaa oppia uusia asioita.

Nämä molemmat mallit kuvaavat lapsen uskonnollisuuden kehitystä sosiaalisissa verkostoissaan eli vuorovaikutussuhteissaan ympäristönsä ja häntä ympäröivien läheisten ihmisten kanssa. Molemmissa teorioissa on kuitenkin omat puutteensa, minkä vuoksi yhden näkökulman käsitteleminen jättää aukkoja uskonnollisuuden kehittymisen alueille lapsen kasvun ja kehityksen ikäkautena ennen kouluikää. Sekä Hujalan kontekstuaalisen kasvun malli että Fowlerin kolmiomalli kiinnittävät molemmat huomiota lapsen välittömään kasvu-ympäristöön ja sen vaikutukseen lapsen kehityksessä. Lisäksi molemmissa vaikuttaa se todellisuus, että kasvattaja tai analysoija on itse osa sitä kasvu-ympäristön kulttuuria, jota hän analysoi.

2.2.1 Kontekstuaalisen kasvun malli

Päivähoidossa tapahtuva varhaiskasvatuksen uskontokasvatus voidaan tarkastella Hujalan **kontekstuaalisen kasvun mallin** (kuvio 1) näkökulmasta, mikä korostaa lapsen kasvun ja oppimisen sitoutumista siihen ympäröivään kulttuuriin, missä lapsi elää ja toimii (Kallioniemi 2001, 37–38). Mallissa lapsi asetetaan tarkastelun keskiöön ja sen keskeisin lähtökohta on nähdä lapsi ja hänen kasvuympäristönsä erottamattomina. Oppiminen, kasvu ja kehitys tapahtuvat näin lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisen yhteistoiminnan tuloksena. Uskonto nähdään tässä kontekstissa makrosysteeminä eli se on yhteiskunnan kulttuurista ja sosiaalista todellisuutta. Lapsen kanssa toimivat aikuiset ovat osa ekosysteemiä ja päivähoidossa sekä kotona toteutettu uskontokasvatus on osa lapsen elinpiiriä eli mikrosysteemiä. (Hujala ym. 1999, 10–11; Hujala, Purroila, Parrila & Nivala 2007, 19.)

KUVIO 1. Kontekstuaalisen kasvun malli (Kallioniemi 2001, 37)

Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen alueella päivähoidon ympäristössä kontekstuaalisen kasvun malli osoittaa sen, mikä vaikutus kasvattajalla on lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Kontekstuaalisen kasvun mallin näkökulmasta lapsi on erottamaton osa kasvuympäristöään, jolloin ympäristön kulttuuriset ja sosiaaliset arvostukset siirtyvät kasvatuksessa aikuiselta lapselle. Tällöin myös lapsen omat lähivuorovaikutuksen oikeana pitämät asiat voivat olla toisessa ympäristössä vääriä. Kasvattajalta tämä vaatii tietoisuutta lapsen kasvuympäristön todellisuudesta ja kulttuurista ja tämä puolestaan asettaa haasteita kodin ja päiväkodin yhteiselle kasvatuskumppanuudelle. (Hujala ym. 2007, 27–28.)

Kontekstuaalisen kasvun mallissa lapsi on keskiössä aktiivisena, toimivana subjektina. Keskiöön kuuluvat lisäksi lapsen oma toiminta ja hänen toimintaympäristönsä. Lapsi on itse osa toimintaa eli vuorovaikutuksen aktiivinen osapuoli, joka itse vaikuttaa ympäristönsä toimintoihin ja saa vaikutteita omaan toimintaansa, kasvuunsa ja käyttäytymiseensä ympäristössään tapahtuvista muutoksista. Tärkeimpänä kasvuympäristönä nähdään lapsen oma perhe, johon lapsella on syvimmat ja jatkuvimmat siteet. Varhaislapsuudessa lapselle kaikkein merkittävin vuorovaikutussuhde muodostuu lapsen ja vanhempien välille. Vanhempien oma kodin ulkopuolinen sosiaalinen verkosto vaikuttaa tähän vuorovaikutussuhteeseen. Lapsen kasvaessa lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde laajenee perheen ulkopuolisiin henkilöihin kuten sukulaisiin, tuttaviiin, päivähoitajaan ja opettajiin sekä kavereihin. Lapsen kasvuympäristön laajentuessa vuorovaikutus perheen ja ympäristön kanssa moninaistuu ja lapsi muokkaa toiminnallaan ympäristön vuorovaikutussuhteita muun muassa kodin ja päivähoidon sekä kodin ja kaveripiirin välillä. (Hujala ym. 1999, 11, 13, 15; Hujala ym. 2007, 19–20, 22–23.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa kontekstuaalisen kasvun malli määrittää kasvatuksen tavoitteita, toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Koska tavoitteet ohjaavat toimintaa, on kasvattajan tunnettava lapsen tavat oppia ja miten kasvattaja omalla toiminnallaan parhaiten tukee lapsen oppimisprosessia. Tämä edellyttää kasvattajalta sekä tietoisuutta omasta toiminnastaan ja toimintaa ohjaavista arvoista sekä vuorovaikutusta lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa. Myös tietoisuus lapsiryhmän koostumuksesta ja toiminnan yleisistä tavoitteista on tärkeää suunnittelun jokai-

sessä vaiheessa. Toiminnan tavoitteet asetetaan niin yksilö- kuin koko ryhmän tasolle. Suomalaisessa päivähoitossa yleisiä tavoitteita ohjaavat kunnan tasolle laaditut opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmat sekä näiden pohjalta laaditut yksikkökohtaiset suunnitelmat että lapsen omat varhaiskasvatus- ja esiopetuksen opetussuunnitelmat. Tällöin yksilötason tavoitteet voidaan kirjata ylös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia ja opetussuunnitelmia laadittaessa yhdessä lapsen vanhempien kanssa. Lasta ja lapsen oppimista ei kuitenkaan eroteta omaksi alueekseen ja tarkastelukohteekseen ilman ympäristön vaikutusta, vaan lapsen kasvu nähdään osana ympäröivää kulttuuria, mikä myös toimii tavoitteiden asettamisen perustana. Esiopetuksen kontekstissa lapsilähtöisyys merkitsee perhelähtöisyyttä eli lapsen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen lähtökoh- ta ovat oppimisen ja opetuksen perustana. Lapsen yksilöllisyys ja erityistarpeet liite- tään laajempien kulttuuristen tavoitteiden yhteyteen ja yleiseen tietouteen lapsen kehi- tyksestä niin yksilö- kuin yleistasolla. (Hujala ym. 1999, 28–29, 32; Hujala 2001, 122–123.)

2.2.2 Uskonnollisuuden kehitys Fowlerin teorioissa

Fowlerin (1987, 53, 55) mukaan usko itsessään nähdään muotoutuvan niin ympäröi- vän kulttuurin ylläpitämistä rituaaleista kuin rituaalisista tavoista. Näitä rituaalisia tapoja ovat muun muassa erilaiset symbolit, mitkä sisältävät aineksia muun muassa Raamatusta ja muusta uskonnollisesta tai hengellisestä kielenkäytöstä. Nämä osat he- rättävät Fowlerin mukaan lapsessa uskonnollisuuden tunteen ja antavat uskolle omia siihen kuuluvia merkityssisältöjä. Samoin Fowler näkee uskon ja ihmisen minäkuvan kehittyvän lapsuudessa rinnakkain, minkä vuoksi uskon kehitysvaiheet luokitellaan tavallisten kehitysvaiheiden ja kehitystehtävien mukaisesti.

Fowlerin uskon kehittymisen kolmiomalli on esitetty vuonna 1981 ilmestyneessä te- oksessa *Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning* sekä vuonna 1987 ilmestyneessä teoksessa *Faith Development and Pastoral Care*. Fowler käyttää ihmisen kehityksen ja kehitysvaiheiden määrittelyssä Jean Pia- get'n, Kohlbergin ja Erik. H. Eriksonin konstruktivisen kehityksen teorioita, mitkä

edustavat kehitysvaiheteorioiden yhtä näkökulmaa. Fowler esittelee ikävaiheiden kehitysvaiheiden teorialin rinnakkain ja pohjaa niiden merkityksen lapsen uskonnollisuuden kehitykseen. Fowler (1981, 98) määrittelee ihmisen uskonkehittymisen vaiheet Piagetin ja Kohlbergin tutkimustyöhön nojaten

Sekä Piaget, Kohlberg että Erikson jakavat ihmisen kehityksen seitsemään vaiheeseen, joista kaksi ensimmäistä koskee tämän tutkimuksen kontekstia, alle kouluikäisen eli alle seitsemänvuotiaan lapsen kehitystä. Ensimmäinen kehitysvaihe tässä ensimmäinen varhaislapsuus, käsittää ikävaiheet 0–1,5 vuotta. Toinen kehitysvaihe, varhaislapsuus, käsittää ikävuodet 2–6. (Fowler 1981, 52.)

Eriksonin mukaan ensimmäinen kehitysvaihe on perusturvallisuuden ja epäluottamuksen ikävaihe, Piaget nimittää puolestaan samaa ikävaihetta sensomotorisen kehityksen vaiheeksi. Kohlberg ei ole tarkastellut tätä vaihetta oman teorian kautta. Piaget aloittaa lapsen kehitysvaiheet heti syntymästä, jonka jälkeen vauvan ensimmäinen kehitystehtävä on hahmottaa itseään osana maailmaa. Varsinainen kehittyminen alkaa kuitenkin vasta seitsemän ja kahdeksan kuukauden ikäisillä vauvoilla. Tässä iässä vauvat alkavat etsimään niitä kohteita, joita he ovat ympäristössään nähneet ja käsitelleet, kuten omaa äitiään ja tutuksi tulleiden äänten lähteitä. Erityisesti ne tilanteet, jolloin kohteet ovat kaukana lapsesta aiheuttavat kiinnostusta. Eriksonin mukaan tässä ikävaiheessa suoritettavat päivittäiset huolenpidon ja kanssakäymisen rituaalit antavat lapselle sen perustan, mikä mahdollistaa hänelle perusturvallisuuden tunteen silloinkin, kun hän on erossa äidistään tai ei saa suoranaista äidillistä huomiota ensimmäisen vuoden toisella puoliskolla. Vanhempien tehtävä on välittää lapsilleen luottamuksen toteutumisen tunne ja luottamuksen kyky nimenomaan hoivan ja huolenpidon osoituksilla. Lapsi puolestaan tuntee ja rekisteröi nämä vanhempiensa teot, joiden myötä hän kokee olevansa joko hyväksytty tai hylätty. Piagetin mukaan lapsen ensimmäiset kahdeksantoista kuukautta ovat ratkaisevia lapsen minätietoisuuden kehitykselle, jolloin oman minän kehittyminen tapahtuu vähitellen lapsen havainnoissa itseään erillisenä suhteessa ympäröivään maailmaan. Lapsi tulee entistä tietoisemmaksi fyysisestä suhteestaan maailmaan, kuten kotiinsa, mikä antaa hänelle mahdollisuuden siirtää ja järjestellä maailmassa pysyvänluonteisia kohteita ja hän kykenee tekemään niistä mieleensä rakennelmia ja muistikuvia. (Fowler 1981, 52–55.)

James Fowlerin mukaan lasten uskonnollisuus kehittyy vaiheittain varsinaisten kehitysvaiheiden mukaisesti, jolloin kehitysvaiheen edellytykset ohjaavat lapsen uskonnollisuuden kehittymistä. Näin ollen vauvaiässä lapsi elää vielä **eriytymättömän uskon vaihetta** ollessaan riippuvainen ympäristön huolenpidosta eläessään symbioottisessa suhteessa äitinsä kanssa, minkä tunnusomaisia piirteitä ovat keskinäiset kommunikoinnin muodot ja katsekontaktit. Uskon kehittyminen edellyttää turvallisuuden tunnetta myös sen vuoksi, että lapsi luottaessaan vanhempaansa uskaltaa tarkastella ympäristöään. Ilman elämän alkuvaiheissa tapahtuvaa huolenpitoa ja hoivaa henkilöstä voi kasvaa yksilö, joka ei opi luottamaan toisiin ihmisiin eikä ympäröivään maailmaan. Tämä tunne vaikuttaa oman olemassaolon merkitykseen ja oman paikan löytymiseen maailmassa. (Fowler 1981, 119–121.)

Piaget'n mukaan kielen ja ajattelun kehittyminen on ominaista toisen kehitysvaiheen aikana, varhaislapsuuden kehitysvaiheessa. Piaget nimittää tätä kehitysvaihetta esiopeeraatiiviseksi tai intuitiiviseksi kaudeksi. Esiopeeraatiivisella tarkoitetaan ensimmäisten toimintojen kautta saatujen havaintojen muodostamia mielikuvia ja niiden kautta tapahtuvaa ajattelun sekä toiminnan kehittymistä. Intuitiivisella tarkoitetaan puolestaan välittömien oivalluksien pohjalle tai vaistonvaraan perustuvia havaintoja. Lapsen ollessa kuudesta seitsemään ikävuotta hän kohtaa ensimmäiset oikeat loogista päättelykykyä vaativat operaatiot, toimitukset, kyeten ratkaisemaan niitä. Lapsi alkaa käyttää kieltä ilmaistakseen ja tutkiakseen kokemuksiaan, minkä seurauksena lapsen tapa ajatella on yhteydessä hänen omaan eheyteensä sekä puheen kehitykseen. Myös tunteiden ilmaiseminen ja osallistuminen sosiaalisiin kontakteihin kehittyy ikävaiheen aikana. Ajattelua hallitsee mielikuvien vahvuus eli mielensisäiset kuvat ovat lapsella vielä todellisuudesta tehtyjä havaintoja. Tunteilla ja mielikuvituksella on vapaat kädet täyttää ne lapsen ymmärrykseen jääneet aukot, joita hän ei ole havainnoilla saanut täytettyä. (Fowler 1981, 56–57; Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 1992, 164, 293.)

Erikson lisää toisen ikävaiheen kehitystehtäviin itsenäiseksi kasvamisen merkityksen, mikä saattaa lapsen samalla käsittämään häpeän ja syyllisyyden tunteita. Osaltaan nämä tunteet ovat ristiriidassa lapsen oman itsenäistymisen ja kehittyvän oman tahdon kanssa, sillä lapsi joutuu kamppailemaan omien tunteidensa ja ympäristön odotusten,

kieltojen ja sääntöjen välimaastossa. Kehitysvaiheelle on Eriksonin mukaan tyypillistä myös aloitekyky tai aloitteellisuus syyllisenä olemisen kanssa eli sen tunteen kanssa, jossa lapsi kokee itse tehneensä väärin. Tämä kriisi leimaa ikävuosia kahdesta kolmeen vuotta ja sille on tyypillistä autonomian ja häpeän yhteensopimattomuus. Erikson näkee motorisen kehityksen olevan edellytys sosiaaliselle kehitykselle, sillä uudet taidot, kuten omaksuttu kieli, rohkaisevat lasta enemmän haasteellisiin ja vaikeisiin, toisten ihmisten hänelle asettamiin, odotuksiin. Nämä lapsen kokemukset itsestä suhteessa toisten ihmisten reaktioihin hänestä, herättävät lapsessa mahdollisuuden sanoa tai kutsua itseään rehellisesti käsitteillä ”Minä” ja ”Minun”. Tämä tietoisuus itsestä erottaa lapsen toisista omaksi erilliseksi persoonakseen. Vanhempien ja toisten ihmisten harjoittama ulkoinen kontrolli tässä kehitysvaiheessa täytyy olla vahvasti rohkaisevaa, jotta lapsi saa tuntea, ettei hänen kokemuksensa perusluottamuksesta järky vaikka hän tekisi väärin tai hän haluaisi käyttää omaa päätösvaltaansa. (Fowler 1981, 59–60.)

Kohlberg nimittää varhaislapsuuden kehitysvaihetta esisovinnaisuuden asteeksi, jonka ensimmäinen vaihe on heteronominen moraali. Se tarkoittaa toisten asettamien sääntöjen ja normien vallassa olemista ja niiden mukaan toimimista. Toinen vaihe, instrumentaalinen muutos, käsittää ajatuksen toiminnan vaikutuksesta ihmisen käyttäytymiseen ja tavoiteltaviin muutoksiin. Lapsen kehityksessä nämä kaksi moraalista näkemystä edellyttävät lapselta kykyä rakentaa ja koordinoida omia ja toisten tapoja ajatella eli nähdä sekä omia että toisten kiinnostusta, oikeuksia ja tarpeita. Esisovinnaisuuden vaiheessa lapset johdonmukaisesti antavat painoarvoa toiminnan motiivien sille ja motiiveista johtuville seurauksien merkityksille. (Fowler 1981, 52, 57–58, 62; Nurmi ym. 1992, 134, 160.)

Tähän kehitysvaiheeseen liittyy oma uskonnollisen kehittymisen kausi, mitä Fowler kutsuu **Intuitiivis-projektiivisen uskon kehitysvaiheeksi**. Sitä pidetään Fowlerin (1981) teoriassa ensimmäisenä varsinaisena yksilön uskonnollisuuden kehityksen aikakautena. Se käsittää ikävuodet kahdesta kuuteen tai seitsemään vuotta ja kautta määrittää ikävaiheelle tyypillinen kysymyskausi. Tämän myötä lapsi ymmärtää, että hänen ihmettelemillään asioilla on käsitteitä. Ikävaiheelle tyypillisen naiivin minäkeskeisyyden mukaan lapset eivät johdonmukaisesti erottele omia näkökulmiaan toisten

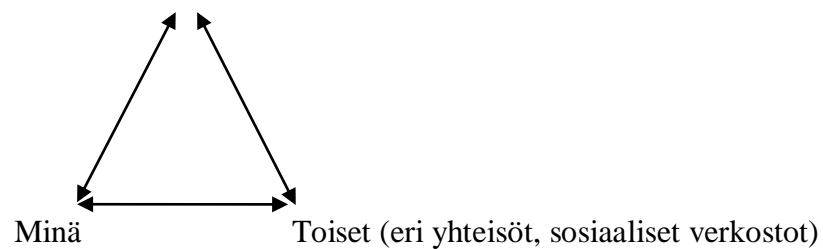
näkökulmista, vaan ottavat vastaan kaiken saamansa tiedon ja havainnot pitäen niitä tosina ja myös ominaan. Lisäksi he ymmärtävät vähitellen yhä paremmin pitkiä tarinoita ja seuraavat niiden yksityiskohtia, mutta eivät kykene toistamaan niitä. Tämän uskonnollisuuden kehitysvaiheen usko on lapsilla näin ollen fantasian täyteistä, jolloin lapsi on ottanut ajatteluunsa vaikutteita kuulemastaan ja näkemästään, kaikesta siitä, mitä aikuiset ovat hänelle näyttäneet tai kertoneet tai mistä aikuiset ovat keskustelleet. Usko on siis tässä vaiheessa vaistojen ja havaintojen ohjailmaa, ei faktoihin perustuva. Uskon rakennelmat ovat tässä vaiheessa kehittyneet symboleiden ja mielikuvien visuaalisuuden perustalle. Vaiheeseen kuuluu myös mahdollisuus yhtyä voimakkaisiin uskonnollisiin symboleihin ja kuviin syvistä tunteista, kuten kauhusta ja syyllisyydestä, mihin voi vaikuttaa ankara uskonnollinen kasvatusta. Toisaalta tunne voi kummuta rakkaudesta ja hurmiosta, jos lapsen kasvuympäristö on turvallinen ja uskonnolliset asiat koetaan turvallisina ja elämää kantavina voimina. Intuitiivis-projektiivisessä vaiheessa lapset ovat kiinnostuneita Jumalan aistillisuudesta. Jumala näyttäytyy heille muun muassa näkymättömänä luoksepääsemättömässä kuningaskunnassa olevana ja kaikkia rakastavana Isänä. Tunnusomaista on myös mielikuva Jumalasta kaikkialla samaan aikaan olevana. (Fowler 1981, 123, 129, 133–134; 1987, 59, 83–84.)

Fowlerin teoriassa (1987) seuraava uskonnollisuuden kehitysvaihe on **myyttis-kirjaimellinen**, minkä aikana lasten ajattelun ja arvojen rakennelma kehittyy ikävuosina kuudesta kahdeksaan vuotta niin, että se avaa lapsille uuden uskon ja itsetunteuksen kehittymisen vaiheen. Vaiheelle on tunnusomaista yhä voimakkaampien uusien loogista toimintaa vaativien tehtävien suorittaminen, joiden kautta lapsi rakentaa yhä pysyvämpiä ja luotettavampia malleja, joita käyttämällä hän voi paremmin muovata kokemuksiaan ja tietoisuuttaan sekä tulkita niitä. Lapsi oppii tekemään luotettavaa eroa toisaalta fantasian ja tekouskon välillä ja toisaalta rakentamaan empiirisestä kokemuksesta tietojärjestelmää luokitellen ja järjestäen suhteita ja havaintoja. Esikouluikäisten lasten kykyä ottaa toisilta näkökulmia edesauttaa tässä vaiheessa sisäistämään eettistä ja moraalista tietoisuutta ja velvollisuutta. Tämän moraalisen pakottavan tunteen nähdään antavan lapselle mahdollisuuden tehdä tulkintaa oman uskonnollisen taustansa Jumalasta tai jumaluudesta sekä sen merkityksestä maailmalle vaistojensa pohjalta. Tällainen ajattelu on tyypillistä myyttis-kirjaimelliselle uskon kehitysvaiheelle, jossa Jumala nähdään antropomorfisin eli ihmisen ominaisuuksia luonnehtivin

termein. Näitä ovat muun muassa ankara järjestyksenpitäjä, voimakas, mutta myös isällinen ja sääntöjen asettaja. Tyypillistä tälle ajattelulle on usein se, että Jumala palauttaa ihmisiä, kun he tekevät oikein tai rankaisee, kun he tekevät väärin. (Fowler 1987, 61–62, 85.)

Fowlerin (1981, 17) mukaan uskonnollisuus kehittyy suhteessa perheen jaettuihin arvojen ja voiman keskuksiin, minään ja toisiin. Fowler käsittää tämän kolmiomallin (kuvio 2) kautta, jossa jokainen osa on vuorovaikutuksessa toisiinsa kaksisuuntaisesti. Kolmion osat jakavat vuorovaikutuksessaan rakkautta, keskinäistä luottamusta ja lojaalisuutta, jotka mahdollistavat yksilön minäkuvan kehityksen.

Perheen jaetut arvo- ja voimakeskukset

KUVIO 2. Uskonnollisuuden kehittymisen kolmiomalli (Fowler 1981, 17)

Perheen jaetut arvo- ja voimakeskukset tarkoittaa Fowlerin teoriassa niitä traditioita, tarinoita ja perinteitä, joita perhe säilyttää ja siirtää eteenpäin. Nämä traditiot voivat olla joko tunnistamattomia ympäristön vaikutuksesta perheeseen siirtyneitä tai perheen itse valitsemissa perinteitä ja tapoja. Kolmiomallissa sekä **minä** että **toiset** sisällyttävät luottamuksen ja lojaalisuuden tähän perheen arvo- ja voimakeskukseen, mutta tuovat siihen samalla myös ulkopuolelta saatuja arvonäkemyksiä ja omia pohdintojaan. Fowler näkee mallin määrittävän yksilön olemassaolon merkitystä ja paikkaa suhteessa perheeseen ja muihin yhteisöihin. (Fowler 1981, 17.)

Uskon kolmiomalli rakentuu kolmesta osa-alueesta: 1) tavastamme rakentaa minäkuvaamme, suhdettamme toisiin ihmisiin sekä tuonpuoleista maailmaa koskevien uskomusrakennelmien ja mielikuvien kanssa. Toisaalta se tarkoittaa myös 2) tietoisuuttamme ja herkkyyttämme havainnoida pyhän olemassaoloa tässä maailmassa. 3) Kolmanneksi me käytämme elämän kriisivaiheissa niitä tapoja, joita olemme omaksuneet ja joiden kautta voimme saada lohtua. Nämä tavat myös auttavat meitä jäsentämään elämäämme ja tapaamme elää. (Fowler 1981, 97.)

2.3 Mentorointi työntekijän tukena

Mentoroinnilla tarkoitetaan yleisesti ja tämän tutkielman yhteydessä, ohjaus- ja tuki-toimintaa, jossa kokeneempi henkilö tukee toista. Mentoroinnin juuret ovat Kreikan mytologiassa, missä mentorikäsité syntyi tarkoittamaan neuvonantamista ja ohjausta vanhemmalta nuoremmalle henkilölle. Mentori jakaa vuorovaikutuksessa näkemyksiään, osaamistaan ja kokemuksiaan sekä tukee ohjattavaansa tämän ammatillisessa ja henkilökohtaisessa kehityksessä. Tämä vuorovaikutussuhde on mentoroitavan tavoitteista ja tarpeista lähtevää yhteistyötä, mikä vaatii aikaa, tietämystä ja vaivannäköä. Yhteistyö lähtee liikkeelle mentoroitavan piilevien kykyjen ja ominaisuuksien tunnistamisesta. Koko prosessille asetetaan tavoitteet, joita voidaan muokata prosessin edetessä. Tavoitteiden tarkasteleminen ja palautteen antaminen ovat keskeisiä vaiheita vuorovaikutussuhteessa ja mentoroinnin jatkamisessa sekä mahdollisessa kehittämisessä. Tähän arviointiin voivat osallistua mentorin ja mentoroitavan lisäksi niin sanottu mentoroinnin käynnistäjä. Lopuksi on hyvä tehdä yhteenveto mentorointisuhteen onnistumisesta sekä saavutetuista tavoitteista. (Lillia 2000, 9, 14–16, 18–19, 41–42; Juusela & Rinne 2000, 53, 56; Murray 2001, 2, 5, 14, 76–78; Lankinen, Miettinen & Sipola 2004, 94, 96–99.)

Mentori voi toimia ikään kuin kummina, luotettavana työtoverina tai ystävänä. Mentoroinnissa tähdätään avoimeen ja tarvittaessa luottamukselliseen vuorovaikutukseen, minkä kautta pyritään avaamaan saavan osapuolen ammatillisia näkökulmia mentoroinnin kohteeseen. (Sundquist & Lindqvist 2000, 5, 8; Lillia 2000, 9, 14, 21, 28–30.) Mentoria valitessa on varmistettava, että mentorilla on riittävästi organisaation tunte-

musta eli tietoa organisaation kulttuurista ja tehtävistä sekä halua toimia tässä tehtävässä vastuullisesti (Juusela & Rinne 2000, 56; Murray 2001, 14, 17–18, 20, 78). Tutkimuksen yhteydessä tämä tarkoittaa mentorin tietoa ja tuntemusta päivähoidon tarkoituksesta suomalaisessa kontekstissa ja uskonnollis-katsomuksellisen orientaation merkityksessä kyseessä olevan päivähoitoyksikön toimintatehtävässä. (Petäjä 2001, 195.)

Mentorin vastaparina toimii mentoroitava, jolle on tunnusomaista oma motivaatio oppia ja kehittyä työssään sekä arvioida omaa oppimistaan tavoitelähtöisesti. Mentoroitavan tulee siis olla valmis ottamaan vastuu omasta kehitymisestään sekä olemaan halukas tavoitteelliseen työhön ja ammatilliseen kehittymiseen. Lisäksi hänellä tulee olla kyky pitkäjänteiseen etenemiseen urallaan nimenomaan osaamisen kasvattamisena ja suhdeverkostojen kehittämisenä tai jatkossa oman työyhteisönsä mentoroimisena. (Murray 2001, 15; Sundquist & Lindqvist 2000, 6–7; Lillia 2000, 11–12, 14.)

Engeströmin (2004) toimintajärjestelmä-mallissa työnkehittäminen vaatii oppimisen ja uudelleen luomisen tai kehittämisen näkökulmasta työtä ja keskustelua eri toimijoiden kesken. Kyse on tällöin ekspansiivisesta oppimisesta, missä yhteisö, eli tässä tapauksessa seurakunnan lapsityö ja päiväkotien henkilöstö, rakentaa itselleen uuden toimintamallin ja ottaa sen käyttöön (= täydennyskoulutus, mentorointikokeilu). Tällöin toiminnan kohde uskontokasvatuksessa laajenee. Toimintajärjestelmän läpikäyminen vaatii aikaa, työpanosta sekä keskustelua ongelmakohtista sekä arviointia prosessin kulusta, mikä tarkoittaa huolellisen pohjatyo-skentelyn läpikäymistä ja huolellista mentoreiden kouluttamista. (Engeström 2004, 10, 48, 61.)

Ensimmäinen vaihe työn kehittämisen ja mentorointitoiminnan käynnistämisessä koskee keskustelun ja kokemusten vaihtoa siitä, kuinka uskontokasvatuksen toteutus on toiminut ennen ja kuka siitä on pitänyt huolta päiväkotiyksiköissä. Toiseksi pohditaan yhdessä, millä tavalla toiminta voi jatkua samankaltaisena kuin ennen ja kuinka seurakunta tuo omaa panostaan työhön päiväkodissa. Kolmanneksi pohditaan vastuun uudeltaisesta järjestämisestä seurakunnan ja päivähoidon henkilöstön keskuudessa. Neljäs vaihe antaa eväät henkilöstölle toteuttaa uskontokasvatusta ja tehdä uusia ratkaisuja saaduilla kokemuksillaan ja ammattitaidoillaan. (Engeström 2004, 59–61.)

Opinnäytetyön taustalla on uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen tukemisesta lähtevä tavoite. Mentorointi on tämän tavoitteen yksi apuväline, missä mentoroitavana toimii päivähoidon henkilöstöön kuuluva, usein uskontokasvatuksesta vastaava työntekijä. Mentoroitavan tehtävänä on jakaa saamaansa osaamista eli opittuja taitoja ja tietoja omassa työyksikössään toisille työntekijöille. Mentorina toimii tehtävään koulutettu seurakunnan lastenohjaaja. Mentorointi uskontokasvatuksen toteuttamisen rohkaisemisessa on tässä tapauksessa strukturoitua, tietyistä tavoitteista lähtevää vuorovaikutusta ja siihen sisältyy mahdollisten tukimateriaalien valmistaminen, mentoroijien ja mentoroitavien valintaprosessi, eri osapuolten valmentaminen, tiedottaminen sekä mentoroinnin muodon ja ajankohtien yhdessä sopiminen. Opinnäytetyöni pohjalta toteutettava mentorikokeilu aloitetaan käynnistäjien (= tutkimuksen toimeksiantaja) mentoroitavien valinnalla ja kouluttamisella. Valinta tehdään jokaisella Kajaanin alueen päivähoidon alueella päivähoidon henkilöstöstä, joista pyritään löytämään uskontokasvatuksesta vastaava tai kiinnostunut työntekijä, joka koulutetaan tehtäväänsä. Tämä työntekijä saa mentorikseen kyseisestä alueesta vastuussa olevasta lastenohjaajatiimistä yhden työntekijän, joka on tehnyt aikaisemmin yhteistyötä kyseisen päiväkodin kanssa. (Kangasmaa & Petäjä 2008; Lillia 2000, 18, 21, 44; Lankinen ym. 2004, 96.)

Vuorovaikutus Kajaanin alueella tulee olemaan työn kehittämisessä seurakunnan ja kunnan päivähoidon yksiköiden välillä ja se toteutetaan kyselytutkimuksessa saatuja tuloksia hyödyntämällä sekä mentoroimalla päiväkotien henkilöstöä. Mentorointi sisältöineen ja koulutusmuotoineen on yhteistyön väline. Tekijät tässä yhteydessä ovat seurakunnan lapsityön henkilökuntaa sekä kunnan puolelta koulutettuja päivähoidon henkilöstöön kuuluvia työntekijöitä. Säännöistä huolehtii Laki lasten päivähoidosta sekä Varhaiskasvatussuunnitelmat niin valtakunnallisella, kunnallisella kuin yksikkökohtaisella tasolla. Kohteena on päiväkotien henkilökunnan laaja-alaisempi mahdollisuus toteuttaa itse uskontokasvatusta ja olla asiantuntijoina varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksessa. Työn tulos näkyy päiväkotien itsenäisemmässä toiminnassa ja kasvatustyössä lapsen kehityksen tukemisessa myös uskonnollisen kasvatuksen alueella. (ks. Engeström 2004, 9–10; Kangasmaa & Petäjä 2008.)

3 TUTKIMUSONGELMA JA -TEHTÄVÄ

Opinnäytetyön tutkimusongelmana oli, miten uskonnollis-katsomuksellinen kasvatus on toteutettu Kajaanin alueen 27 päiväkodissa ja mitkä teemat ja aihealueet uskonto-kasvatuksessa ovat henkilöstön mielestä vaikeita. Lisäksi tutkimusongelma koski myös päivähoiton henkilöstön tarvetta täydennyskoulutukseen ja/tai mentorointiin uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamisessa ja ideoimisessa sekä koulutuksen/mentoroinnin järjestämisen muotoa. Kysymysten muoto tukee kvantitatiivisen tutkimuksen peruseriaa kysymysmuotoisesta tavasta saada ilmiöstä yleistettävissä olevia vastauksia. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 10–11.)

Keskeisiä kysymyksiä kyselykaavakkeessa (Liite 1) ovat päivähoiton henkilöstön koulutuksen ja tuen tarve eri sisältöalueissa kuten eettisessä kasvatuksessa sekä lasten elämänskysymyksiin vastaamisessa että uskonnollisen kasvatuksen toimintahetkien suunnittelussa. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaisena päiväkodit näkevät täydennyskoulutuksen tarpeen, ja millaisia toiveita heillä on koulutuksen muodoille, käsiteltäville asioille ja toteuttamiselle.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Miten uskonnollinen kasvatus on toteutettu kajaanilaisissa päiväkodeissa
2. Mitkä tekijät vaikeuttavat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista päiväkodeissa
3. Millaista tukea päiväkotien henkilöstö tarvitsee uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseksi

Lisäksi kyselykaavakkeessa on kysymyksiä päiväkotien taustatiedoista, joiden tarkoituksena on saada selville muun muassa miten vastuu uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisesta on järjestetty päiväkodeissa. Taustakysymyksillä halutaan myös saada selville tietoja lapsiryhmän koostumuksesta erityisesti maahanmuuttajataustaisten ja

erikulttuureista tulleiden lasten sekä uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten kohdalla.

Vastaavaa tutkimusta ei ole aikaisemmin tehty Kajaanin alueella koskien kaikkia 27 päiväkotia kokonaisuudessaan ja sen tarpeellisuus on nyt ajankohtainen. Tekemäni alkutilanteen analyysi auttaa toimeksiantajaa tuottamaan työvälineen, jonka pohjalta Kajaanissa aloitetaan päivähoidon henkilökunnan mentoroiminen uskontokasvatuksen toteuttamiseen syksyllä 2010. Sitä ennen koulutetaan mentoreina toimivat lastenohjaajat työvälineen teemoja ja päiväkotien tarpeita hyödyntäen.

4 TUTKIMUKSEN KULKU

4.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Opinnäytetyö kohdistui kaikkiin Kajaanin alueella oleviin päiväkoteihin, joita on yhteensä 27. Yksityisiä päiväkoteja näistä on 13 ja kunnallisia 14. Kuhunkin päiväkotiin lähetettiin yksi kyselykaavake. Kohderyhmänä toimi Kajaanin alueen päiväkotien kasvatustehtävistä vastaava henkilökunta riippumatta koulutustasosta. Vastauksia kajaanilaisista 27 päiväkodista tuli yhteensä 19 (70 %), joista yksityisiä päiväkoteja oli yhdeksän ja kunnallisia kymmenen. Näistä yhdeksästätoista päiväkodista kolmesta-toista sijaitsi esikouluryhmä. (Liite 2, taulukko 11.)

Päiväkodeista yli viidenkymmenen lapsen päiväkoteja oli 37 prosenttia (seitsemän päiväkotia) ja 21–30 lapsen päiväkoteja oli saman verran. Seuraavaksi eniten vastanneista päiväkodeista lapsiryhmäluvut olivat alle kahdenkymmenen lapsen ja 40–50 lapsen päiväkoteja. Vastanneista päiväkodeista vain yhdessä oli lapsia kolmekymmenestä neljäänkymmeneen.

Päiväkodeista kahdessa-toista (63 %) oli maahanmuuttajataustaisia tai eri kulttuureista tulleita lapsia. Seitsemässä päiväkodissa (37 %) oli myös uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jääviä lapsia.

Päiväkodeissa toteutetaan uskontokasvatusta yleisesti seurakunnan työntekijän avustuksella (53 %) tai päävastuu uskonnollisesta kasvatuksesta on seurakunnan työntekijällä (79 %). Tulosten perusteella päiväkodit hyödyntävät yleisesti seurakunnan työntekijöitä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. Vain alle puolet vastanneista ilmoitti päiväkodin henkilökunnan olevan vastuussa uskonnollisesta kasvatuksesta työyksikössään ja 42 prosentissa päiväkodeista uskonnollisesta kasvatuksesta vastataan yhdessä työntekijöiden kesken. Luku on pienempi useamman kuin yhden päävastuussa olevan työntekijän kohdalla. Tuloksissa ilmeni, että uskonnollisesta kasvatuksesta vastaa useampi kuin yksi työntekijä 32 prosentissa vastauksista.

Opinnäytetyö toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena. Mittausvälineenä käytettiin teemoittain strukturoitua kyselykaavaketta. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa

kyselykaavake on mittausinstrumentti, jonka toimivuus näkyy myöhemmin tutkimuksen tuloksissa ja analyysissä. Mittayksikkö voi muuttua kyselylomakkeen sisällön teemoituksen perusteella, jotta vastaaminen olisi vastaajille sekä helppoa että mielekästä. Kyselylomake rakentui Likertin asteikosta, monivalintakysymyksistä ja mukailusta Guttman-asteikosta, mitkä helpottavat erityisesti mielipide- ja kokemuskysymysten analysointia. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkija saattaa tulokset numeeriseen muotoon ja hallintaan. Tärkeä metodologinen tapa kvantitatiivisen tutkimuksen laadinnassa on käyttää kysymyksen muotoa, millä saadaan vastaukset kysymyksiin milloin, miten, kuka, mitä ja missä selventäen näiden kautta myös tutkimuskysymystä. Monivalintakysymysten vaihtoehtojen laadinnan peruserä on, että esitetään kaikki mahdolliset vastausvaihtoehdot, mutta vastaajan on voitava valita niistä yksi, mikäli ohjeessa ei mainita toisin. Yleinen sääntö on, että vaihtoehtojen on oltava täydellisiä ja toisensa poissulkevia. (Erätuuli ym. 1994, 10–11, 36; Valli 2001, 23; Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 2002, 130–133; Miller, Acton, Fullerton & Maltby 2002, 1.)

4.2 Aineiston koonti ja aikataulu

Kyselykaavake testattiin iisalmelaisissa päiväkodeissa joulukuussa 2008. Testauksen jälkeen tehtiin tarvittavat muutokset ja täsmennykset lomakkeeseen. Varsinaiset kyselykaavakkeet lähetettiin joulukuussa 2008 kajaanilaisiin päiväkoteihin koodattuina, jotta vastausten analysoinnin luotettavuus ei kärsisi. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaiselle vastaajalle lähti numeroin ja kirjaimin koodattu kysely, johon tutkijalla on vastaava koodi yhteystietoineen. Uusintakysely suoritettiin hyödyntämällä lomakkeen tietoja vastausten palautumisesta. Kyselykaavakkeen saatekirje sisälsi informaatiota kyselyn hyödyllisyydestä ja tulosten vaikutuksesta opinnäytetyön ja työelämän kannalta. (ks. Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 139–140.) Aineisto koottiin käyttämällä strukturoitua kvantitatiivista postikyselyä, mikä oli jaettu eri teema-alueisiin tutkimuskysymysteni mukaisesti. Kyselykaavake lähetettiin jokaiseen kajaanilaiseen päiväkotiin palautuskuoren ja lähetekirjeen kanssa. Palautekuoret oli osoitettu omaan postiosoitteeseeni.

Kyselykaavakkeen tulokset kirjattiin SPSS - ohjelmaan tammi-maaliskuussa ja analysoitiin maaliskuu-huhtikuussa. Huhtikuussa toteutin tulosten luokittelun, jotta sain parhaiten esille tarvitsemäni tiedot.

Kustannukset opinnäytetyön aineiston keruusta olivat toimeksiantajan vastuulla. Kustannukset koostuvat kyselykaavakkeiden kopioimisesta, lähettämisestä ja takaisin perinnästä. Lisäksi toimeksiantaja kustansi seurakunnan käyttöön tulevat valmiit opinnäytetyön kappaleet.

4.3 Aineiston analysointi

Tulokset analysoitiin SPSS-ohjelmaa käyttäen, jolloin saatiin selville ne sisältöalueet, jotka nousivat yleisimmin esille. Tyypillistä tulosten esittämiselle on käyttää erilaisia kaavioita ja luokitteluja tyypitellyssä muodossa, jolloin informaatio pyritään esittämään lyhyenä ja ymmärrettävässä kategorioidussa muodossa. (Erätuuli ym. 1994, 39, 41–42; Valli 2001, 10, 23; Miller ym. 2001, 2–3, 5.)

Tulokset esitettiin niillä prosentiarvoilla, jotka on saatu SPSS-ohjelman tulosten käsittelyn jälkeen. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kyselykaavakkeen tavoitteita koskevassa kysymyksessä Likertin asteikon ensimmäinen ja toinen arvo on luokiteltu tuloksissa yhdeksi arvoksi Ei tärkeä tavoite, kolmas arvo säilyi ennallaan ja neljäs ja viides arvo luokiteltiin yhdeksi arvoksi, Tärkeä tavoite. Myös ne muut teema-alueet, joissa käytettiin Likertin asteikkoa, luokiteltiin tulosten analysoinnin vaiheessa vastaavasti kolmeen luokkaan. Monivalintakysymyksissä luokkia oli kaksi.

4.4 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa kyselykaavakkeessa käytetty kieli ja käsitteiden muoto eli reliabiliteetti. Ne on laadittava ymmärrettäviksi ja yleistajuisiksi. Strukturoitu, teemoittain etenevä kyselylomakkeen on oltava rakenteellisesti selkeä ja helppolukuinen, jossa on otettu huomioon päivähoidon henkilöstön moniammatill-

suus sekä arjen kiireisyys. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216.) Kyselykaavakkeiden postitus tapahtui joulukuussa 2008. Ajankohta osoittautui päiväkotien arjen kiireisyyden takia huonoksi. Jouluvalmistelut ja toimintakauden päätös heijastuivat kyselyyn vastaamiseen ajanpuutteena, minkä vuoksi uusintakyselystä tuli ajankohtainen tammikuussa 2009.

Kyselykaavakkeessa oli mukana lyhyt saatekirje tutkijasta ja tutkijan koulutuksesta sekä kyselyn vastausten hyödyntämisestä opinnäytetyöhön että toimeksiantajan työn kehittämiseen. Lisäksi saatekirjeessä oli ohjeet kaavakkeen täyttämistä ja palauttamista varten sekä tutkimuksesta vastaavan organisaation, tässä tapauksessa toimeksiantajan, että tutkijan yhteystiedot mahdollisia kyselyitä ja yhteydenottoja varten. Tutkimuksen eettiset kysymykset huomioitiin tutkimuksen yhteydessä kertomalla saatekirjeessä, että kyselylomakkeet tuhoetaan lomakkeiden raportoinnin jälkeen. Samalla vastaajilta pyydettiin kirjallinen lupa antaa yksikkökohtaista tietoa toimeksiantajalle, mutta ei vastaajan henkilötietoja kuten nimeä, toimeksiantajalle. Vastaaminen kyselyyn oli vapaaehtoista, vaikka toive vastaamiseen ilmaistiin. (ks. Hirsjärvi ym. 2004, 26–27.) Muuten yksiköiden nimet ja yhteystiedot eivät tulleet esille missään vaiheessa tutkimusta. Vastaukset lähetettiin suoraan tutkijalle.

Opinnäytetyön aiheen valinta pohjautuu tutkimuksen teon eettisille periaatteille. Tutkijan on pohdittava kenen ehdoilla hän valitsee tutkimusaiheen ja miksi hän ryhtyy tutkimaan kyseistä aihetta. Lisäksi tutkijan tulee ottaa tutkimuksessaan huomioon aiheen yhteiskunnallinen merkitys. (ks. Hirsjärvi ym. 2004, 26.) Tutkimusaihe nousi omasta mielenkiinnostani päivähoiton uskontokasvatuksen tutkimusta kohtaan. Eri-tyisen mielekkääksi opinnäytetyön prosessin teki toimeksiantajalle ja kajaanilaisille päiväkodeille siirtyvä hyöty kyselytutkimuksen tuloksista. Lisäksi opinnäytetyön teoreettinen alue uskontokasvatuksen merkityksestä lapsen kasvun ja kehityksen tukijana on osaltaan tuomassa lisää painoarvoa tutkimuksen merkityksellisyyteen sekä itselleni että yhteiskunnalliselle tasolle.

Eettisyyteen vaikuttivat lisäksi aineiston tallentaminen asianmukaisesti sekä käytettyjen lähteiden ilmoittaminen. Tutkijan tulee myös pohtia sekä käytettyjen lähteiden että saatujen tulosten totuudenmukaisuutta ja sopimista tutkimuksen kontekstiin. Tutkijan

on pohdittava tulosten osalta kenen totuudesta vastauksissa on kyse. Tutkimusraportointi ei saa olla puutteellista ja käytetyt menetelmät on selostettava huolellisesti sekä tutkijan on toimittava niiden mukaisesti. Kyselykaavakkeen lopussa oli tarkentavia kysymyksiä, joiden tarkoitus oli olla mittareina ja analysoinnin välineinä. Näiden tarkentavien kysymysten perusteella tarkastelin vastausten taustalla olevia osatekijöitä, mikä antoi sekä lisäarvoa tutkimustuloksille että auttoi analysoimaan vastausten luotettavuutta. Saatu aineisto tallennettiin SPSS-ohjelmaan ja raportoitiin asianmukaisesti. (ks. Hirsjärvi ym. 2004, 27–28.)

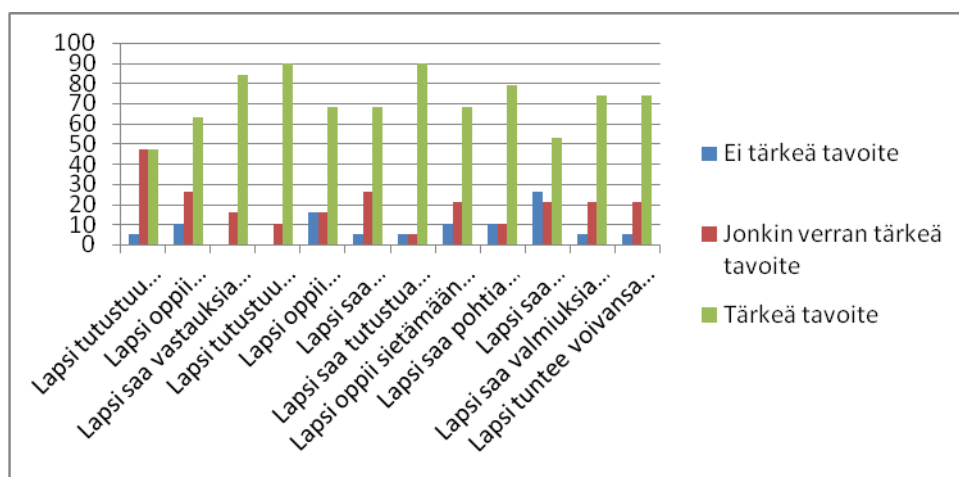
Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa luotettava ja systemaattinen selvitys, koska tutkimuksessani kysely suoritettiin kaikille Kajaanin alueen 27 päiväkodille ja kyselyssä selvitettiin tarkasti harkittuja ja opinnäytetyön tavoitteesta nousevia tietoja. Testauskyselyn avulla varmistettiin kyselylomakkeen validius, eli olinko onnistunut mittaamaan juuri ne asiat, mitä halusin mitata. Tulosten julkisuudella ja valitun tutkimuksen kohdejoukon otoskolla taataan tutkimuksen reliabiliteetti eli tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus kyseisellä tutkimusalueella. (Erätuuli ym. 1994, 13–14, 19, 31; Valli 2001, 10; Vilkkä 2005, 161–162.) Opinnäytetyöni yhtenä vertailuaineistona käytän Tuula Haatajan vuonna 2005 saamia tuloksia sekä Katteluksen ja Liimataisen Pro gradu -tutkielmaa kajaanilaisten lastentarhanopettajien käsityksistä esikoulun uskonto-kasvatuksen tavoitteista, sisällöstä ja toteutuksesta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Päiväkodin uskontokasvatus Kajaanin päiväkodeissa

Taulukon 3 (liite 2) perusteella **päivähoidon henkilöstö koki tärkeimmiksi uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttamista ohjaaviksi tavoitteiksi lapsen tutustuttamisen kirkollisiin juhlapyhiin (90 %) ja ihmisen elämään liittyviin kirkollisiin juhliin (90 %).**

Seuraavaksi tärkeimmäksi tavoitteeksi vastaajat kokivat sen, että lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä (84 %). Myös mahdollisuuden antaminen lapselle pohtia turvallisesti häntä kiinnostavia elämäkatsomuksellisia kysymyksiä (79 %) koettiin tärkeäksi tavoitteeksi. Sen sijaan lapsen tunne siitä, että hän voi turvallisesti pohtia ja esittää uskonnollisia kysymyksiä (74 %) ei koettu yhtä tärkeäksi kuin edellinen elämäkatsomuksellisiin kysymyksiin liittyvä tavoite. Myös uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen kautta saatavan valmiuden elää yhdessä erilaisten uskonnollisen taustan omaavien ihmisten kanssa (74 %) koettiin tärkeäksi uskonnollista kasvatusta ohjaavaksi tavoitteeksi.

KUVIO 3. Tärkeät tavoitteet uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttamisessa

Vastausten perusteella voidaan päätellä, että päiväkotien henkilöstö on tietoinen kasvatustavoitteistaan ja varhaiskasvatussuunnitelman yleisistä uskonnollis-katsomuksellista kasvatusta ohjaavista tavoitteista yksikkökohtaisten tavoitteiden lisäksi. Se, miten uskonnollinen kasvatusta toteutuu näiden tavoitteiden pohjalta, ei selviä tämän kysymyksen kohdalla.

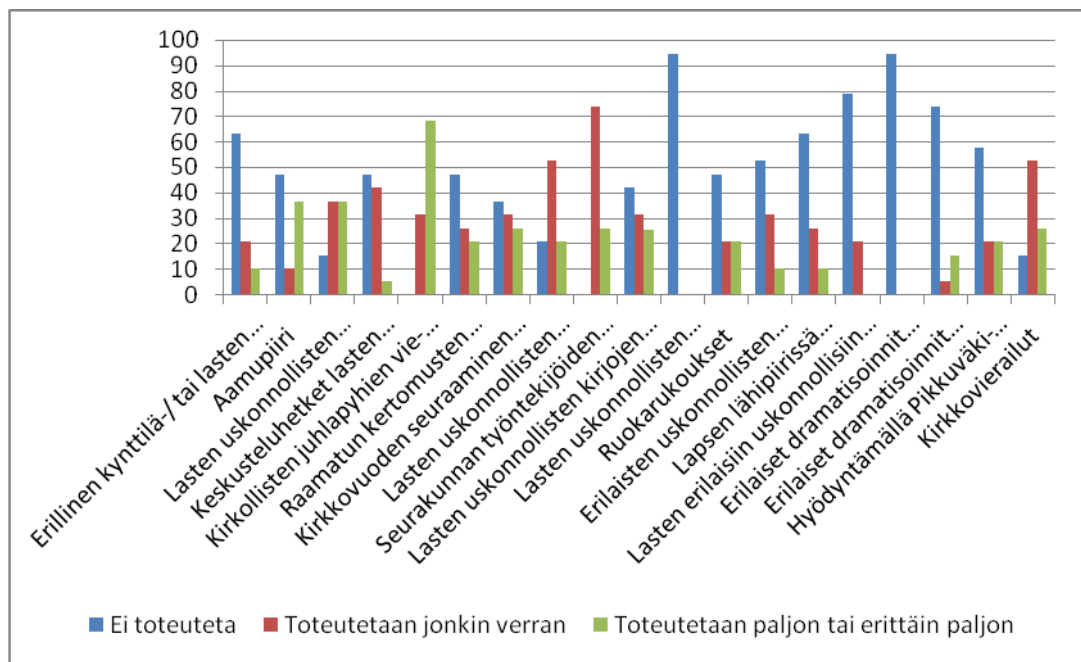
Vähemmän tärkeiksi tavoitteiksi (taulukko 3 ja kuvio 3) vastaajat ilmoittivat lapsen mahdollisuuden hiljentyä (68 %) ja lapsen oppimisen ymmärtämään, että maailmassa on monia erilaisia uskontoja ja katsomuksia (68 %) sekä uskonnollisen ja katsomuksellisen erilaisuuden sietämisen (68 %). Myöskään erilaisten uskonnollisten ja katsomuksellisten vakaumusten kunnioittamista (63 %) ei pidetty kovin tärkeänä, vaikka myös se sijoittui vastausten perusteella tärkeäksi tavoitteeksi. Vähiten tärkeiksi tavoitteiksi vastaajat ilmoittivat lapsen mahdollisuuden kokea hartautta (53 %) ja lapsen tutustumisen kristinuskon keskeisiin sisältöihin (47 %). Tämä näkyi myös jonkin verran tärkeänä tavoitteena (47 %), mikä vastaa samaa osuutta tärkeäksi koetun tavoitteen kanssa.

Uskonnollista kasvatusta ohjaavien tavoitteiden lisäksi halusin opinnäytetyössäni selvittää, miten kajaanilaisten päiväkotien henkilöstö toteuttaa uskonnollista kasvatustaan toimintayksiköissään. Tulosten pohjalta esittelen ne toteuttamistavat, mitkä ovat saaneet vastauksia paljon tai erittäin paljon sekä toteutetaan jonkin verran.

Yleisimmäksi toteutustavaksi taulukon 4 (liite 2) perusteella kajaanilaisissa päiväkodeissa oli muotoutunut kirkollisten juhlapyhien viettäminen (68 %). Muita toteutustapoja toteutettiin pääsääntöisesti jonkin verran. Aamupiirit ja lasten uskonnollisten kysymysten virittämät keskustelut olivat toiseksi yleisimpiä uskonnollisen kasvatuksen tapoja. Kirkkovierailut ja lasten uskonnollisten laulujen laulamisen toteuttamistapoina ilmoitti jonkin verran toteutetuiksi molemmissa 53 prosenttia vastaajista. Seurakunnan työntekijät vierailevat jonkin verran päiväkodeissa 74 prosentin mukaan kun taas paljon tai erittäin paljon sitä toteutetaan huomattavasta vähemmän (26 %). Sama suhde on havaittavissa kirkkovierailun toteutuksen yleisyydessä, toteut-

tamistapana kirkkovierailut sai paljon tai erittäin paljon tuloksia 26 prosenttia vastauksista.

Muista toteutustavoista keskusteluhetket lasten kanssa uskonnollisista kysymyksistä keskustelua toteutetaan jonkin verran päiväkodin uskonnollisessa kasvatuksessa (42 %). Kirkkovuoden seuraamista harjoitettiin päiväkodeissa jonkin verran 32 prosentin ja paljon tai erittäin paljon 26 prosentin mukaan. Raamatunkertomuksia käsitellään paljon tai erittäin paljon 21 prosentissa päiväkoteja ja jonkin verran 26 prosentissa. Ruokarukouksia käytetään jonkin verran (21 %) ja paljon tai erittäin paljon (21 %) päiväkodeissa. Toteutustapana erilaisten uskonnollisten asioiden askartelua ja piirtämistä toteutetaan jonkin verran 32 prosentissa päiväkoteja ja paljon tai erittäin paljon vain 11 prosentissa. Suunnilleen sama määrä päiväkoteja hyödynsi uskonnollisessa kasvatuksessaan lasten uskonnollisten kirjojen lukemista.

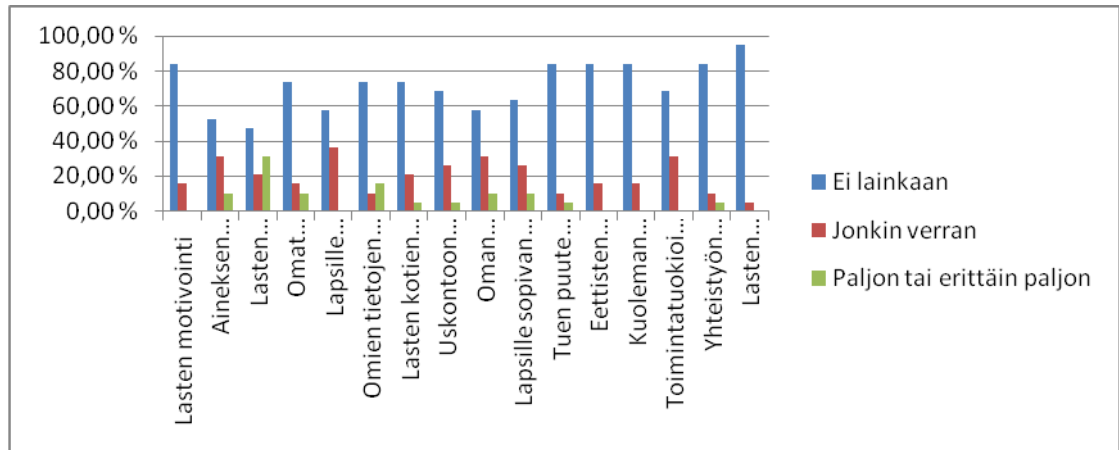

KUVIO 4. Uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttamistavat kajaanilaisissa päiväkodeissa

Tulosten perusteella (kuviot 4) voidaan todeta, että uskonnollinen kasvatusta suuntautuu suurimmaksi osaksi päivähoiton arjessa juhla-aikojen viettämiseen ja seurakunnan työntekijöiden vierailujen yhteyteen. Kaikkein vähiten päiväkodeissa käytetään uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa lasten uskonnollisten ohjelmien seuraamista (95 %) ja dramatisointeja vieraiden uskontojen edustajien elämästä (95 %) ja toiseksi vähiten erilaisia dramatisointeja raamatunkertomuksista (74 %). Myös lasten lähipiirissä vaikuttaviin erilaisiin uskontoihin tutustumista lasten kanssa, lasten erilaisiin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin taustoihin tutustumista yhdessä sekä erillisinä kynttilä- tai lasten hartaushetkiä toteutetaan päiväkodin uskonnollisessa kasvatuksessa vähän. Päiväkoteihin jaettu Pikkuväki -lehtiä hyödynnettiin jonkin verran tai paljon vain 21 prosentissa vastauksista, jolloin yli 50 prosenttia vastaajista ilmoitti, etteivät hyödynnä lehteä.

5.2 Uskontokasvatuksen haasteet

Vastaajat kokivat lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottamisen (32 %) eniten vaikeutta aiheuttavaksi tekijäksi uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. Yleisesti vastaajat eivät kokeneet uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa juurikaan vaikeutta aiheuttavia tekijöitä. Omien tietojen rajoittuneisuus aiheutti vaikeutta vain 16 prosentissa vastauksissa ja vastaajista 11 prosenttia ilmoitti paljon tai erittäin paljon vaikeutta aiheuttaviksi aineksen konkretisoinnin lapsille, omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä, oman koulutuksen puutteellisuuden ja lapsille sopivan materiaalin puutteen. Vähiten paljon tai erittäin paljon vastauksia saivat lasten kotien kielteinen asenne uskontoon (6 %), uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuus (6 %), tuen puute työyhteisössä (6 %) ja yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa, mikä niin ikään sai paljon tai erittäin paljon vastauksia (6 %).

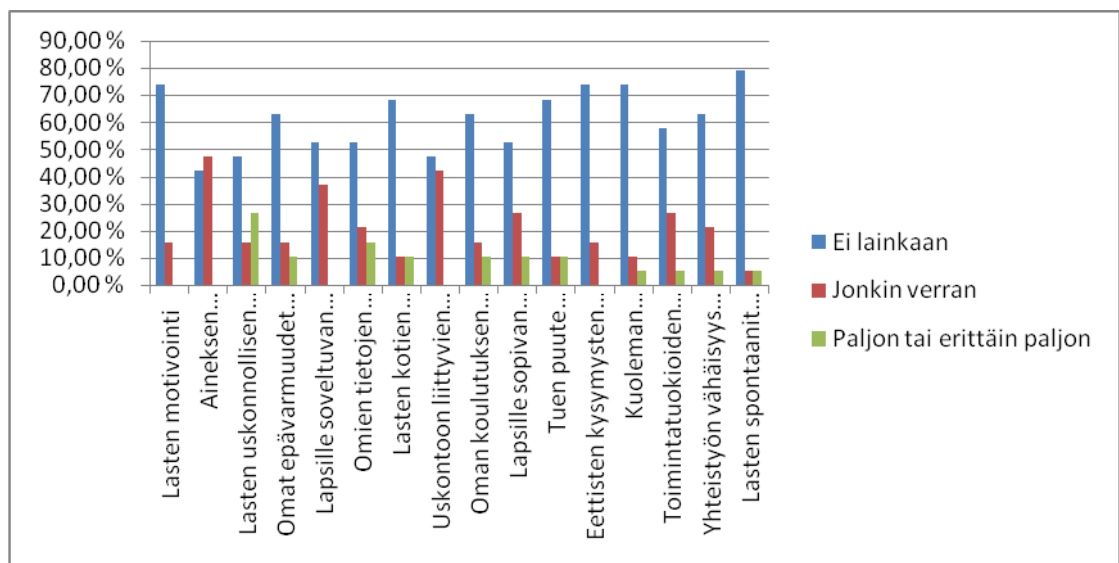
KUVIO 5. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen vaikeutta aiheuttavat tekijät kajaanilaisissa päiväkodeissa.

Jonkin verran -vastauksista (kuvio 5) eniten vaikeutta aiheutti lapsille sopivan aineksen valinta (37 %). Toiseksi eniten vastauksia saivat (32 %) oman koulutuksen puutteellisuus ja toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi sekä aineksen konkretisointi lapsille, eli käsiteltävien asiasisältöjen kuten joulun merkityksen tai Jeesuksen kuolemaan liittyvien asioiden selvittäminen lapsille. Kolmanneksi vastaajat kokivat jonkin verran vaikeutta aiheuttaviksi tekijöiksi uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuuden ja lapsille sopivan materiaalin puutteen. Molemmat saivat 26 prosenttia vastauksista. Neljänneksi eniten vaikeutta aiheuttaviksi tekijöiksi vastaajat kokivat lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottamisen (21 %) ja lasten kotien kielteisen asenteen uskontoon (21 %). Vähemmän jonkin verran vaikeutta aiheuttaviksi tekijöiksi vastaajat kokivat lasten motivoinnin (16 %), omat epävarmuuden uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä (16 %), eettisten kysymysten läpikäymisen lasten kanssa (16 %) ja kuoleman kysymysten läpikäymisen lasten kanssa (16 %). Yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa, tuen puute työyhteisössä ja omien tietojen rajoittuneisuus saivat kaikki 11 prosenttia vastauksista.

Kyselykaavakkeessa halusin selvittää uskonnolliseen kasvatukseen hankaluutta aiheuttavia tekijöitä kahdella tavalla. Toinen tapa koski vaikeutta aiheuttavia tekijöitä ja toinen kysymys koski haasteita, mitkä voivat aiheuttaa päiväkodin uskontokasvatuksessa pohdintaa ja keskustelua (taulukko 6, liite 2).

Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen yhteydessä eniten haasteita, vastaajien mukaan, tuotti lasten uskonnollisen taustan huomioon ottaminen (26 %) ja seuraavaksi eniten uskontokasvatuksesta vastaavan päiväkodin työntekijän omien tietojen rajoittuneisuus (16 %).

Yleisesti vastausten perusteella haasteita koskevassa kysymyksessä Paljon tai erittäin paljon -vastauksia ei esiintynyt enempää kuin Ei lainkaan tai Jonkin verran vastauksia. Sen sijaan eniten jonkin verran haasteita aiheutti uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa aineksen konkretisointi lapsille (47 %). Toiseksi eniten uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuuden koettiin aiheuttavan jonkin verran haasteita uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiselle (42 %). Myös lapsille sopivan aineksen valinta oli verrattain haasteellisuutta aiheuttava tekijä (37 %). Lapsille sopivan materiaalin puute aiheuttaa jonkin verran haasteita uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiselle 26 prosentissa vastauksissa.

KUVIO 6. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa haasteita aiheuttavat tekijät kajaanilaisissa päiväkodeissa

Vaikeutta ja haasteita aiheuttavien tekijöiden mittaavien vastausten (kuvio 6) perusteella kajaanilaisissa päiväkodeissa eniten uskonnollisen kasvatuksen

toteuttamista vaikeuttava asia on **lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottaminen uskonnollisessa kasvatuksessa**. Toiseksi eniten vaikeutta aiheutti omien tietojen rajoittuneisuus uskonnollisessa kasvatuksessa ja sen sisällössä. Kolmanneksi eniten vastaajat kokivat vaikeutta aiheuttaviksi tekijöiksi omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä, oman koulutuksen puutteellisuuden ja lapsille sopivan materiaalin puutteen. Vähiten paljon tai erittäin paljon vaikeutta aiheuttavina vastaajat näkivät yhteistyön vähäisyyden seurakunnan kanssa.

Vähemmän Paljon tai erittäin paljon -vastauksia uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen haasteita aiheuttavista tekijöistä vastaajat ilmoittivat omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä (11 %). Saman verran vastauksia saivat myös lasten kotien kielteisen asenne uskontoon, oman koulutuksen puutteellisuus ja lapsille sopivan materiaalin puute sekä tuen puute työyhteisössä.

Omien tietojen rajoittuneisuuden vastaajat kokivat jonkin verran haasteita aiheuttavaksi 21 prosentissa vastauksissa. Tämä on enemmän kuin Paljon tai erittäin paljon -vastauksissa. Myös toimintatuokioiden ideoiminen koettiin jonkin verran haasteelliseksi 26 prosentin mukaan. Yhteistyön vähäisyys seurakunnan työntekijöiden kanssa aiheutti 21 prosentin mukaan jonkin verran haasteita uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa.

Jonkin verran -vastauksista 16 prosenttia saivat lasten motivointi, lasten uskonnollisen taustan huomioon ottaminen, omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä, oman koulutuksen puutteellisuus ja eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa. Vähemmän haasteelliseksi vastaajat kokivat lasten kotien kielteisen asenteen uskontoon (11 %) ja tuen puutteen työyhteisössä (11 %).

Vastaajien mukaan jonkin verran vaikeutta uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiselle aiheuttivat lapsille sopivan materiaalin valinta ja aineksen konkretisointi lapsille. Myös uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuus koettiin jonkin verran vaikeuttavana asiana. Hieman vähemmän vaikeutta tuottivat jonkin verran -vastausten mukaan lapsille sopivan materiaalin puute, oman koulutuksen puutteellisuus ja

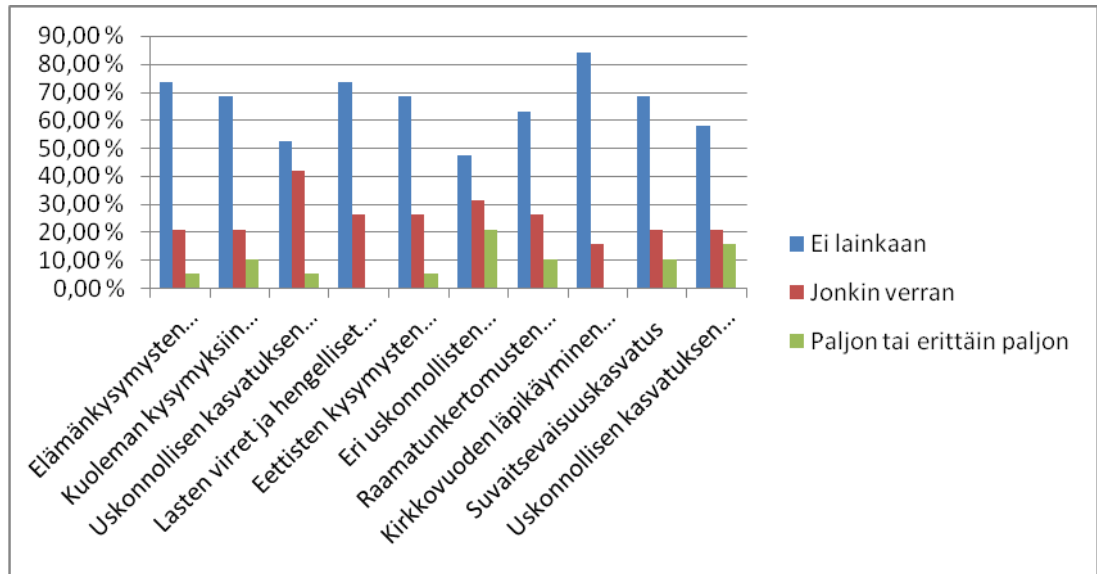

toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi sekä lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottamisen. Vähiten vastaajat kokivat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista vaikeuttavina asioina lasten motivoinnin, omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä, omien tietojen rajoittuneisuuden, lasten kotien kielteisen asenteen uskontoon ja tuen puutteen työyhteisössä. Yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa, kuoleman käsitteleminen lasten kanssa, eettisten kysymysten läpikäyminen ja lasten spontaanit kysymykset aihealueen asioista ja niihin vastaaminen aiheuttavat niin ikään vähiten vaikeutta uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa.

5.3 Tuen tarve

Kolmas tutkimuskysymys liittyi uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttamisen tuen tarpeeseen. Taulukossa 7 (liite 2) käy ilmi, että **eniten vastaajat kokivat tarvitsevansa tukea eri uskonnollisten suuntausten ja katsomusten huomioimiseen kasvatuksessa (21 %)**. Tämä näkyy myös Jonkin verran -vastauksissa, missä 32 prosenttia vastaajista oli kokenut tarvitsevansa tässä asiassa tukea. Toiseksi eniten vastauksia Paljon tai erittäin paljon sai **tuen tarve uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioimisessa (16 %)**. Vastaajista 11 prosenttia ilmoitti tarvitsevansa Paljon tai erittäin paljon tukea kuoleman kysymyksiin vastaamisessa, kun kyse oli lasten spontaanista esittämistä kysymyksistä. Saman verran vastauksia ilmeni raamatunkertomusten havainnollistamisessa lapsille ymmärrettävään muotoon ja suvaitsevaisuuskasvatuksen tuen tarpeessa.

Vastaajat kokivat edellisiä vähemmän tuen tarpeeseen elämäkysymysten käsittelemisen lasten kanssa, uskonnollisen kasvatuksen ideoimisen toimintayksikössä ja eettisten asioiden läpikäymisen lasten kanssa. Näistä jokainen muuttuja sai Paljon tai erittäin paljon -vastauksista 5 prosenttia.

KUVIO 7. Tuen tarve uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa kajaanilaisissa päiväkodeissa

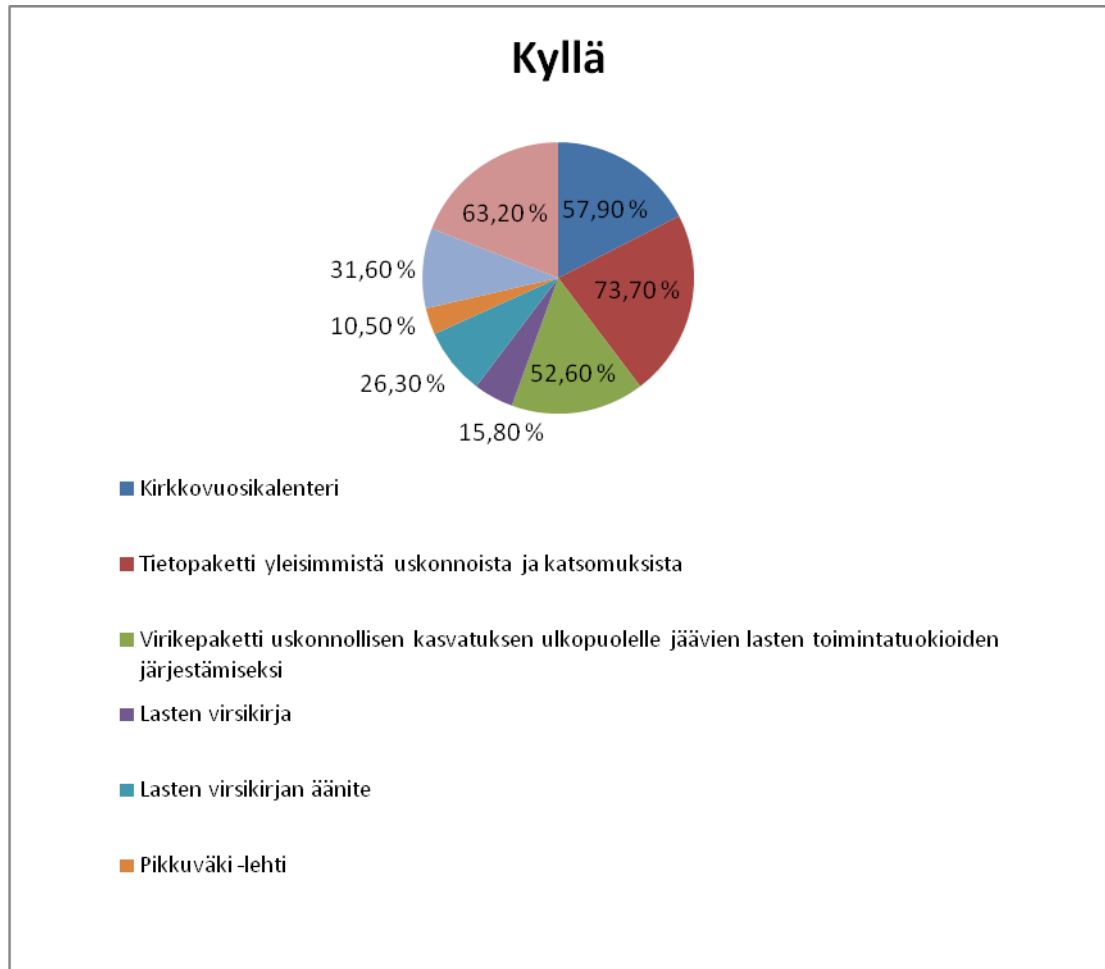
Jonkin verran -vastauksissa (taulukko 7 ja kuvio 7) eri uskonnollisten suuntausten huomioiminen kasvatuksessa sai niin ikään eniten vastauksia (32 %). Eniten Jonkin verran tuen tarpeeseen vastaajat kuitenkin kokivat uskonnollisen kasvatuksen ideoimisen toimintayksikössä (42 %). Myös lasten virret ja hengelliset laulut, eettisten asioiden läpikäyminen lasten kanssa, raamatunkertomusten havainnollistaminen lapsille ymmärrettävään muotoon koettiin jonkin verran tuen tarpeeksi 26 prosentissa vastauksissa.

Hieman vähemmän Jonkin verran -vastauksia saivat elämänkysymysten käsitteleminen lasten kanssa, kuoleman kysymyksiin vastaaminen, suvaitsevaisuuskasvatus ja uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioiminen, joista jokainen sai 21 prosenttia muuttujakohtaisista vastauksista. Kirkkovuoden läpikäyminen oli koettu yleisesti kaikkein vähiten tuen tarpeen alueeksi. Vain 16 prosenttia ilmoitti sen Jonkin verran tuen tarpeeseen ja 84 prosenttia vastaajista ei kokenut sitä olleenkaan tuen tarpeeseen. Jokaisen muuttujan kohdalla muuttujakohtaiset vastausprosentit olivat kohdassa Ei lainkaan aina suuremmat kuin Jonkin verran ja Paljon tai erittäin paljon -kohdissa.

Neljänneksi opinnäytetyössäni selvitin millaista materiaalia päiväkodin henkilökunta kokee tarvitsevänsä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa jo olemassa olevien materiaalien lisäksi. Kyselykaavakkeessa vastaajien tuli valita vaihtoehdoista, mitä materiaaleja he tarvitsevat.

Tulosten perusteella (taulukko 8, liite 2) **yleisimmin tarvittava materiaali päiväkodin uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on tietopaketti yleisimmistä uskonnoista ja katsomuksista (74 %)**. Toiseksi tärkeimmäksi materiaalityrpeeseen vastaajat ilmoittivat eettisen ja suvaitsevaisuuskasvatuksen materiaalin ja virikepaketin (63 %). Kirkkovuosikalenteri oli koettu tärkeäksi tarvikkeeksi 58 prosentissa vastauksissa. Myös virikepaketti uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten toimintatuokioiden järjestämiseksi koettiin niin ikään tarpeelliseksi (53 %).

Materiaalityrvetulosten jälkeen halusin selvittää liittyykö taustakysymyksissä selvitetty maahanmuuttajataustaiset tai eri kulttuureista tulleet lapset (taulukko 12) kasvatustajien tyrpeeseen saada tietoa yleisimmistä uskonnoista ja katsomuksista. Ristiintaulukoinnin (taulukko 9, liite 2) perusteella näiden kahden muuttujan välillä ei ole suhdetta, sillä tuloksen p-arvo Asymp. Sig -sarakkeessa kohdassa Pearson Chi-Square on suurempi kuin arvo 0,05 (Kainulainen, SPSS-opas, 20). Ristiintaulukon tuloksen syynä voi olla materiaalityrve niissä päiväkodeissa, joissa ei ole vielä ollut kovin pitkään maahanmuuttajataustaisia tai eri kulttuureista tulleita lapsia. Niissä päiväkodeissa, joissa on kokemusta eritaustaisten lasten huomioimisesta, on todennäköisesti kertynyt materiaalia ja tietoa.

KUVIO 8. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa tarvittavat materiaalit jo olemassa olevien materiaalien lisäksi kajaanilaisissa päiväkodeissa.

Tarvittavista lisämateriaaleista (kuvio 8) lattiakuva-materiaali (32 %) ja lasten virsikirjan äänite (26 %) koettiin hieman vähemmän tärkeämmiksi. Vähiten vastauksia saivat lasten virsikirja (16 %) ja Pikkuväki -lehti (11 %).

Tulosten merkitys on jaettu kahteen luokkaan. Ensimmäinen luokka koski edellisten tutkimustulosten merkitystä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. Toisen luokan merkitys puolestaan koskee kajaanilaisten päiväkotien täydennyskoulutuksen tarvetta ja sen sisältöä vastaajalähtöisesti.

Lisäksi halusin selvittää, millaisena päivähoidon henkilökunta näkee täydennyskoulutuksen tarpeen. Kysymys oli jaettu kahteen osallistumishalukkuutta selvittävään alakysymykseen: Onko vastaaja halukas osallistumaan mahdolliseen Kajaanin kaupungin järjestämään uskonnollis-katsomuksellista kasvatusta koskevaan täydennyskoulutukseen ja onko vastaajan työyksiköstä joku muu työntekijä, joka on halukas osallistumaan kyseiseen koulutukseen.

TAULUKKO 1. Kajaanilaisten päiväkotien henkilöstön halukkuus osallistua uskonnollisen kasvatuksen täydennyskoulutukseen.

Koulutukseen osallistuminen	Kyllä	Ei
Vastaajan halukkuus osallistua koulutukseen	58 %	42 %
Jonkun muun työntekijän halukkuus osallistua koulutukseen	63 %	26 %

Tuloksista selvisi, että yli puolet niin vastaajista kuin toisesta työyksikön työntekijästä on halukas osallistumaan koulutukseen. Toisin sanoen vastausten perusteella täydennyskoulutukseen osallistujia on enemmän kuin siihen osallistumattomia. **Vastaajista 58 prosenttia on halukas osallistumaan koulutukseen ja vastaajista 63 prosenttia ilmoitti jonkun muun työyksikön työntekijöistä olevan halukas osallistumaan koulutukseen.**

Koulutukseen osallistumista määrittävässä alakysymyksissä selvitettiin, millaisen koulutusmuodon kajaanilaisten päiväkotien henkilöstö kokee parhaimmaksi toteuttamistavaksi. Taulukon tiedot on koottu kaikista vastausmerkinnöistä. Osa vastaajista oli jättänyt merkitsemästä valintaruudukosta esimerkiksi koulutusviikonloppuun osallistumisen, mutta oli valinnut kertojen määrän. Näiden merkintöjen pohjalta voidaan ajatella, että ohje vastaamiseen oli epäselvä. Vastaamiseen saattoi vaikuttaa myös se, että vastaaja ei ollut halukas osallistumaan tiettyyn koulutusmuotoon, mutta halusi ilmoittaa kuitenkin mielestään sopivan osallistumiskertojen määrän tai parhaimman

ajankohdan. Tutkimustuloksissa esitän kaikkien vastausmerkintöjen aiheuttamat prosentuaaliset luvut muuttujissa, sillä katson jokaisen merkinnän olevan tarkoitettu kuvaamaan vastausta.

Tämän muuttujan kohdalla en ilmoita taulussa frekvenssilukuja eli vastanneiden lukumäärää taulukon selvyuden ja koon vuoksi. Frekvenssit on nähtävillä erillisessä tulosliitteessä (liite 2).

Tulosten perusteella parhaimmaksi koulutusmuodoksi vastaajat kokivat pitkäkestoisen virikkeitä ja keskustelua sisältävän koulutuksen seurakunnan työntekijöiden ja päiväkotiyksiköiden kesken (41 %). Toiseksi koulutusvaihtoehdoksi sijoittui mentorointisuhte seurakunnan lastenohjaajan ja päiväkotiyksikön välillä. Kolmanneksi eniten koulutusvaihtoehtovalintoja sai koulutusviikonloppu (19 %). Vähiten vastaajat halusivat osallistua lauantaipäivälle sijoittuvaan koulutukseen.

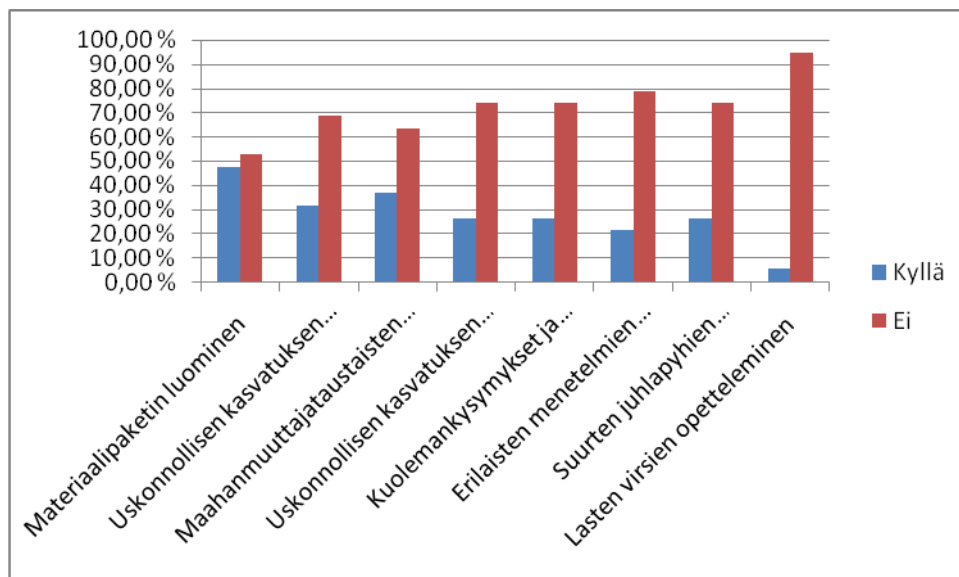
Pitkään kestävä keskustelu ja virikkeitä antava koulutus päivähoidon yksiköiden ja seurakunnan kesken koettiin suorissa osallistumisvastauksissa parhaimmaksi vaihtoehdoksi. Erityisesti tämän vaihtoehdon kohdalla vastaukset alakysymyksissä tuottivat vastauksia muita vaihtoehtoja enemmän. Vastaajien mukaan tämän koulutusmuodon osallistumiskertojen sopiva määrä on kolme kertaa vuodessa (39 %) ja viisi kertaa vuodessa hyväksi määräksi ilmoitti 23 prosenttia vastaajista. **Sopivimmaksi ajankohdaksi muodostui vastausten perusteella arkipäivän iltapäivä (69 %).** Viikonloppu (15 %) ja ilta (15 %) koettiin huonommiksi vaihtoehdoiksi koulutuksen ajankohdalle. Vastausten perusteella koulutusviikonloppujen sopivaksi määräksi vastaajat ilmoittivat yhden (16 %) ja kahden (16 %) kerran koulutuskerrat. Ajankohtaa selvittämissä alakysymyksissä vastaajat kokivat parhaimmiksi ajankohdiksi lauantaipäivän kello 9–15 että 9–12 kokoontumisajat. Näistä molemmat saivat yhtä paljon vastauksia (23 %). Mentorointisuhteen kertojen määräksi vastaajat kokivat parhaimmaksi kaksi kertaa vuodessa (62 %) yhden tunnin mittaisena (54 %).

TAULUKKO 2. Koulutusmuotoja, ajankohtaa ja koulutuksen ajallista pituutta koskevat kysymykset

KOULUTUSMUOTO	Kyllä	Ei	Kertojen määrä	Kerran ajallinen pituus	Ajankohta
Koulutusviikonloppu	19 %		1 krt/31 %, 2 krt/23 %		
Lauantaipäivä	16 %				lauantaipäivä klo 9-15/ 23 %, lauantaipäivä klo 9-12/ 23 %
Pitkäkestoinen keskustelu/virikkeitä antava koulutus päivähoidon yksiköiden ja seurakunnan kesken	41 %		1 krt/v 31%, 2 krt/v 23 %. 3 krt/v 39% 5 krt/v 23%	1 h/15 %, 1,5 h/39 %, 2 h/ 31 % yli 2 h/ 8 %	ilta/ 15 %, viikonloppu/ 15 %, arkipäivän ilta- päivästä/ 69 %
Mentorointisuhde seurakunnan lastenohjaajan ja päiväkotiyksikön välillä	25,00 %		2 krt/v 62 %, 4 krt/v 8 %	1 h/54 %, 2 h/ 15 %	

Vastausten perusteella päiväkotien henkilökunta haluaa täydennyskoulutuksessa (kuvio 9) koota materiaalipaketin uskonnollis-katsomuksellisesta kasvatuksesta toimintayksikkönsä käyttöön (47 %) ja se koettiin tärkeimmäksi koulutuksessa esille nostettavaksi asiaksi. Seuraavaksi eniten vastauksia sai maahanmuuttajataustaisten lasten huomioiminen uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen yhteydessä (37 %). Kolmannelle sijalle vastaajat ilmoittivat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen päiväkodissa liittyvät sisällöt (32 %).

KOULUTUKSEN SISÄLTÖ

KUVIO 9. Koulutuksessa esille nostettavat asiat

Seuraavalle sijalle, neljänneksi, vastaajat kokivat uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioimisen (26 %), kuolemankysymykset ja niihin vastaamisen lasten kielellä (26 %) sekä suurten juhlapyhien huomioimisen ja niihin liittyvien asioiden käsittelemisen ja aiheisiin sopivien askarteluvinkkien tarjoamisen (26 %). Viidenneksi koulutuksessa käsiteltävien asioiden tarpeesta vastaajat ilmoittivat erilaisten menetelmien kuten lattiakuva-materiaalin koulutuksen ja flanellojen käyttämisen ohjaamisen (21 %). Vähiten tärkeäksi koulutuksessa esille nostettavaksi asiaksi ja sisällöksi jäi lasten virsien opetteleminen (5 %).

Koulutuksessa esille nostettavien asioiden ja sisältöjen (kuvio 9) yhteydessä ilmeni, että vastaukset jokaisen muuttujan kohdalla ovat pienemmät kuin valitut vaihtoehdot. Tämä kertoo vastaajien erilaisista tarpeista, jolloin vastaukset jakaantuivat tasaisesti kaikkien muuttujien kohdalle eikä yksikään muuttuja noussut erityisen tärkeäksi koulutuksen sisällöksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tavoitteet ohjaavat uskonnollista kasvatusta

Tutkimustulosten mukaan kajaanilaisten päiväkotien henkilökunta näkee tärkeimmiksi uskonnollis-katsomuksellista kasvatusta ohjaaviksi tavoitteiksi lapsen tutustuttamisen kirkollisiin juhlapyhiin (90 %) ja ihmisen elämään liittyviin kirkollisiin juhliin (90 %). Katteluksen ja Liimataisen tutkimuksessa (2004, 86) esikouluikäisten lasten uskonto-kasvatuksessa esikouluopettajat eivät kokeneet kirkollisia perhejuhlia tärkeimmiksi tavoitteiksi. Heidän saamiensa vastausten perusteella tärkein tavoite koski lasten omia uskonnollisia kysymyksiä sekä kirkkovuoden ja sen juhlaperinteen seuraamista. Myös hiljentyminen nostettiin esille tärkeimpien sisältöalueiden joukkoon, mikä puolestaan tutkimuksessani koettiin vähemmän tärkeäksi tavoitteeksi. Varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 29) tähdentää lapsen minäkuvan kehittymistä ja sen tukemista. Päämääränä on, että lapsi oppii suhtautumaan hyväksyvästi sekä itseensä, toisiin ihmisiin kuten päivähoitoyhmän muihin lapsiin että häntä ympäröiviin erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin.

Kirkollisten juhlapyhien viettäminen oli sekä omassa että Haatajan (2005) selvityksessä yleisin uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen muoto. Haatajan mukaan päiväkodeissa oli käsitelty lisäksi lasten omista kokemuksista nousevia juhlia, kuten häitä, hautajaisia ja kastejuhlia. Tätä toteuttamistapaa en ottanut suoranaisesti esille omassa kyselykaavakkeessani. Näitä asioita on voitu kuitenkin mahdollisesti käsitellä päiväkodeissa muun muassa keskusteluhetkien ja lasten kysymysten pohjalta.

Katteluksen ja Liimataisen (2004) tutkimuksessa tärkeiksi tavoitteiksi uskonnollisen kasvatuksen alueella nähtiin myös suvaitsevaisuus uskonnollista ja katsomuksellista erilaisuutta kohtaan. Myös lasten erilaisiin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin taustoihin tutustumista pidettiin niin ikään tärkeänä. Vähemmän tärkeiksi tavoitteiksi vastaajat kokivat sen sijaan vieraiden uskontojen kohtaamisen ja niiden tapoihin sekä perinteisiin tutustumisen. (Kattelus & Liimatainen 2004, 86.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan tätä tavoitetta tulee toteuttaa yhteisissä tuokioissa päivähoiton arjessa sekä ottamalla lapsi yksilöllisesti huomioon kunnioittamalla hänen tarpeitaan,

persoonallisuuttaan ja perhekulttuuriaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 29; Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008, 36–38.)

LAPSEN SPIRITUALITEETIN JA USKONNOLLISUUDEN KASVU JA KEHITYS

KUVIO 10. Lapsen spiritualiteetin ja uskonnollisuuden kehitykseen vaikuttavat tekijät (Minkkinen 2009)

Rakensin kuvion 10 Fowlerin uskonnollisuuden kehitysteorian ja Hujalan kontekstuaalisen kasvun mallin pohjalta selventämään uskonnollisuuden sekä spiritualiteetin kehitystä ja ympäristön merkitystä lapsen uskonnollisuuden kehityksessä. Kuvio sisältää kolme tekijää, jotka ovat vuorovaikutuksessa lapseen. Lapsi on tässä kuviossa kontekstuaalisen kasvun mallin mukaisesti keskiössä, jolloin lapsen spiritualiteetti ja mi-

näkehitys rakentuvat lapsen ympäristön vaikutuksesta. Tämä ympäristö sisältää tapoja, käsitteitä ja arvoja, joita lapsi kohtaa niin perhepiirissään ja päivähoitossa kuin muussa ympäristössä kuten ystävien ja kavereiden kanssa toimiessaan.

Kuviossa Perhettä kuvaava alue sisältää lapsen lähipiirin eli perheen, suvun ja mahdollisesti muut lapselle tärkeät henkilöt. Kaikilla näillä lasta ympäröivillä henkilöillä on omia ja toisilta omaksuttuja arvoja, mitkä voivat liittyä myös uskontoon ja uskonnollisuuteen. Päiväkodissa kasvattajalla on omia näkemyksiä, arvostuksia ja oma elämänkatsomuksensa, jotka välittyvät kehittyvään lapseen. Vastavuoroisesti lapsi jakaa päivähoiton arjessa omasta perhetaustastaan lähteviä arvoja kasvattajan kanssa. Lapsi toimii näin olleen Hujalan kontekstuaalisen kasvun mallin tason mukaisesti keskiössä ollen jatkuvassa vuorovaikutuksessa häntä ympäröivään maailmaan ja ihmisiin. (Hujala ym. 1999, 10–11, 21; Fowler 1981, 17.)

Opinnäytetyössä saatujen tulosten mukaan kajaanilaisten päiväkotien henkilökunta pitää tärkeänä tavoitteena kasvatustyössään lasten saavan uskonnollis-katsomuksellisessa kasvatuksessa valmiuden elää yhdessä erilaisista uskonnollisista taustoista tulevien ihmisten kanssa. Tältä osin suvaitsevaisuuteen ja ymmärrykseen tähtäävä kasvatusta on pysynyt tärkeänä tavoitteena kajaanilaisissa päiväkodeissa ja esikouluryhmissä Katteluksen ja Liimataisen tutkimuksesta saakka. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen tavoite on ainakin teoriassa otettu tärkeäksi tavoitteeksi päivähoiton uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteutuksessa. Sen sijaan opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni etteivät kasvattajat koe erilaisten uskonnollisten ja katsomuksellisten vakaumusten kunnioittamista yhtä tärkeänä tavoitteena kuin suvaitsevaisuutta, vaikka myös se sijoittui vastausten perusteella tärkeiden tavoitteiden joukkoon. Sen sijaan uskonnollisen ja katsomuksellisen erilaisuuden sietämiseen liittyvä tavoite ja se, että lapset oppisivat ymmärtämään maailmassa olevan erilaisia uskontoja ja katsomuksia ei noussut yhtä tärkeäksi uskonnollisen kasvatuksen tavoitteeksi.

Tämä voi johtua mahdollisesti siitä, että lapsiryhmän ikäjakauma ei anna vielä edellytyksiä tietoaiksen jakamiseen lapsille, tai kasvattajat näkevät suvaitsevaisuuden olevan jo itsessään sellainen arvo, minkä pohjalta koko kasvatustyötä tehdään. Erilai-

set lapset taustoineen toimivat yhdessä ja suvaitsevaisuutta korostetaan riippumatta lasten uskonnollisista taustoista. Vakaumuksen kunnioittaminen sen sijaan vaatii lapsiryhmältä ja kasvattajalta enemmän. Lapsiryhmän tulee olla ikätasoltaan sellainen, jolla on mahdollisuus ymmärtää toistensa vakaumuksia kuten kirkkokuntien eroja ja niiden perinteitä. Tämä vaikuttaa puolestaan toisten toimintatapojen ymmärtämiseen muun muassa päivähoidon arjessa esimerkiksi juhla-aikojen yhteydessä. Katsomuksellisen eroavaisuuden sietämiseen liittyvä tavoite saattoi sekoittua tai olla liian lähellä suvaitsevaisuus-tavoitetta, mikä osaltaan on voinut vaikuttaa vastaamiseen. Sietäminen kuitenkin eroaa suvaitsevaisuudesta ja se vaatii yksilöiltä enemmän tietoaista sekä omien arvojen pohdintaa. Tämä puolestaan ei ole päiväkotikiäisten lasten kehitystason mukaista. Lapsi voi kysellä ja ihmetellä, mutta ei vielä kykene erottelemaan toistensa vakaumuksia ja niiden eroja eikä tekemään eroa sen välillä, mitkä vakaumukset ovat oikeita ja mitkä niin sanotusti vääriä. Toisaalta aikuisten asenteet voivat heijastua lapsiin ja joidenkin lasten kohdalla oma kotona opittu vakaumus voi olla ainut ja oikea tapa elää.

Opinnäytetyöni tulosten mukaan vastaajat kokivat tärkeäksi tavoitteiksi sen, että lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja lapselle annetaan mahdollisuus pohtia turvallisesti häntä kiinnostavia elämäntarkastuksellisia kysymyksiä. Sen sijaan lapsen tunnetta siitä, että hän voi turvallisesti pohtia ja esittää uskonnollisia kysymyksiä ei koettu yhtä tärkeäksi kuin edellinen elämäntarkastuksellisiin kysymyksiin liittyvä tavoite. Tämän eroavaisuuden näkyminen voi johtua joko kyselylomakkeen rakenteesta ja toimimattomuudesta tai se voi johtua myös mahdollisesti vastaajien asenteesta uskonnollisiin kysymyksiin vastaamisesta ja sen vaikeudesta oman tietotason rajoissa.

Katteluksen ja Liimataisen tutkimuksessa (2004, 86) lasten omat kysymykset oli nostettu vastaavasti tärkeimmäksi tavoitteeksi, joten kajaanilaisten päiväkotien henkilökunnan uskonnollista kasvatusta ohjaavat tavoitteet ovat muuttuneet hieman Katteluksen ja Liimataisen tutkimuksesta. Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että Katteluksen ja Liimataisen tutkimus kohdistui esikoulun uskontokasvatukseen kun taas oma tutkimukseni kohdistuu päiväkotiin kokonaisuudessaan riippumatta siitä sijaitseeko esikoulu päiväkodin yhteydessä. Toinen mahdollinen eroavaisuutta selittävä tekijä voi olla lapsiryhmän ikäkoostumuksessa. Esikouluikäisten lasten pohdinnat voivat olla

enemmän abstraktisempia ja tiedonhaluisempia kuin nuorempien päivähoitoikäisten lasten. Tämä kehitys lapsen ikätasojen mukaan näkyy myös Fowlerin uskon kehittymisen teoriassa, jossa lapsen uskonnollisuus kehittyy fantasianomaisesta uskosta abstraktimpaa ajattelua vaativalle tasolle.

Opinnäytetyössäni selvisi, että hiljentyminen oli edelleen päivähoidon henkilökunnan mielestä vähemmän tärkeä uskontokasvatusta ohjaava tavoite. Myöskään hartauden kokeminen ei noussut tärkeäksi tavoitteeksi, mikä voi selittyä sillä, että varhaiskasvatuksen uskonnollisessa kasvatuksessa lähtökohtana tulisi olla tunnustuksettomuus. Lisäksi uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen materiaalit ja käsiteltävät asiat on helpompi yhdistää muun muassa juhlapyhien ja perinteiden yhteyteen, mikäli päivähoiton henkilökunta on itse vastuussa uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisesta. Hartaushetkien omaiset tuokiot ovat irrallisempia päivähoidon arjesta ja niiden toteuttaminen on usein seurakunnan vierailijoiden vastuulla.

Haatajan (2005) selvityksessä uskonnollinen kasvatusta oli pääpiirteissään toteutunut kajaanilaisissa päiväkodeissa käyttämällä ruokarukouksia ja käsittelemällä oikean ja väärän sekä anteeksiantamisen ja -pyytämisen aiheita erityisesti aamupiireissä. Ruokarukouksen käyttämisessä oli opinnäytetyöni tulosten kohdalla eroavaisuus Haatajan selvitykseen verrattuna. Vain noin puolet vastanneista päiväkodeista käyttää ruokarukousta jonkin verran. Sama osuus eli puolet näytti olevan sitä paljon tai erittäin paljon käyttävissä päiväkodeissa. Ero voi johtua ruokarukouksen käyttämisen yleisyyden kohdalla siitä, että Haatajan selvitys on tehty vuonna 2005 ja Haatajan ja tämän tutkimuksen välillä on kulunut aikaa noin neljä vuotta. Tänä aikana päiväkotien tavat ovat voineet muuttua niin henkilökunnan vaihtumisen kuin uusien toimintamallien myötä. Myös yleinen asennoituminen vanhoihin perinteisiin, kuten ruokarukouksiin, on muuttunut ajan saatossa myös lapsiperheiden arjessa, mikä heijastuu päivähoitoon.

Tutkimukseeni vastanneista päiväkodeista reilu kolmasosa toteuttaa paljon tai erittäin paljon aamupiireissä uskonnollista kasvatusta ja kahdessa päiväkodissa uskonnollista kasvatusta toteutetaan aamupiireissä jonkin verran. Tämä on enemmän kuin ei toteuteta -vastanneista. Sen sijaan erilliset kynttilä- tai lasten hartaushetket eivät olleet tulosten perusteella yhtä suosittuja. Aamupiirien yhteydessä henkilökunnan on mahdolli-

sesti helpompi käsitellä uskonnollista ja katsomuksellista ainesta, kun lapset on jo valmiiksi koottu yhteiseen tuokioon. Yleensä ottaen aamupiiri on hyvin monessa päiväkodissa ja se aloittaa päivähoitopäivän. Siinä käsitellään eri aiheita ja uskonnollisen kasvatuksen toteuttaminen jossain muussa kohden tavallista päivärytmiä voi olla hankalaa jo lasten kokoamisen vuoksi kesken leikkien.

Seurakunnan työntekijät vierailivat tutkimustulosteni perusteella päiväkodeissa joko jonkin verran tai paljon. Myös Haatajan (2005) selvityksessä ilmeni, että seurakunnan vierailut ovat kuuluneet uskontokasvatuksen toteutukseen ja niihin on myös sisällynyt hengellisten laulujen laulaminen. Päiväkoti oli voinut osallistua Haatajan mukaan myös koulun aamunavauksiin. Vierailut päiväkodeihin voi olla vakiintunut tapa ja päivähoiton henkilökunta jättää mielellään päävastuun vierailijoille. Toisaalta tämä antaa samalla myös henkilökunnalle mahdollisuuden lepo hetkeen ja tilaisuuteen osallistumiseen yhdessä lasten kanssa. Myös omien tietojen rajoittuneisuus uskonnollisen alueen kysymyksissä ja toteuttamisessa voi olla syynä seurakunnan työntekijöiden hyödyntämiseen päivähoiton uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa.

6.2 Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista vaikeuttavat tekijät

Katteluksen ja Liimataisen (2004, 83–84) tutkimuksessa selvisi, että vastaajat kokivat uskontokasvatusta vaikeuttavana asiana oman orientoitumisvaikeuden sekä epävarmuuden uskontokasvatuksen kysymyksissä, johon vaikutti koulutuksen ja tiedon puute sekä omat henkilökohtaiset asenteet. Nämä nousivat tutkimustuloksissani hyvin vähän vaikeutta ja haasteita aiheuttaviksi tekijöiksi uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen alueella. Vastauksissa yksikään muuttuja ei noussut erityisen vaikeaksi alueeksi, mikä asettaa haasteita tulosten analysoinnille. Oman koulutuksen puutteellisuus ja omien tietojen rajoittuneisuus uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä aiheutti vain jonkin verran hankaluutta. Kyselyssäni en selvittänyt henkilökunnan omia asenteita, vaan pyrin selvittämään tiedon ja materiaalien pohjalta, mitkä asiat vaikuttavat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen.

Katteluksen ja Liimataisen (2004) tutkimuksessa käsiteltävien aiheiden abstraktisuus ja konkretisointi pienille lapsille sekä sopivan materiaalin puute koettiin vaikeaksi (83–84). Samoin Haatajan (2005) mukaan päivähoidon henkilökunta koki tarvitsevansa tukea muun muassa käsiteltävien sisältöjen konkretisoinnissa ja toiminnan suunnittelussa. Lisäksi he kokivat tarvitsevansa uusia välineitä, menetelmiä ja vihjeitä kuten laulujen opettamista ja liittämistä oikeisiin tilanteisiin sekä materiaalin tekemistä päiväkodin käyttöön. Näiden asioiden vaikeus ilmeni myös opinnäytetyöni tuloksissani. Aineksen konkretisointi, sopivan materiaalin puute, lapsille soveltuvan aineksen valinta ja asioiden abstraktisuus tuottivat kyselyyni vastanneiden mukaan jonkin verran tai paljon vaikeutta ja haasteita. Myös toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi koettiin jonkin verran haasteelliseksi. Lisäksi opinnäytetyössäni selvisi, että lasten erilaisien taustojen huomioon ottaminen vaikeuttaa jonkin verran uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista. Tämä tulee ilmi myös tuen tarpeen ja materiaalin tarpeen kohdalla.

Tulosten perusteella vastaajat kokivat tarvitsevansa yleisesti tukea erilaisten lasten taustojen huomioon ottamisessa uskonnollisen kasvatuksen alueella. Samoin tiedon saanti yleisimmistä uskonnoista ja katsomuksista nähtiin tarpeelliseksi. Materiaalintarpeella ja lapsikoostumusta selvittävällä taustamuuttujalla ei kuitenkaan ollut SPSS-ohjelman ristiintaulukoinnin mukaan yhteyttä toisiinsa eli kasvattajien materiaalintarvetta ei voida selittää lapsiryhmän erilaisista taustoista. Vastaajat kaipasivat tukea uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten toimintatuokioiden järjestämisen suunnitteluun. Vastanneista päiväkodeista 63 prosentissa (12) oli maahanmuuttajataustaisia tai eri kulttuureista tulleita lapsia sekä 37 prosentissa (7) oli uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jääviä lapsia. Huomionarvoista on että ne vastaajat, joiden päivähoitoryhmässä oli maahanmuuttajataustaisia tai eri kulttuureista tulleita lapsia, eivät kokeneet tarvitsevansa materiaalia tuekseen, kun taas ne, joiden ryhmässä ei ollut tai oli vain vähän eritaustaisia lapsia, kaipasivat materiaalia toimintatuokioiden järjestämisen tukemiseksi. Mielestäni tämä on ristiriitaista ja herättää kysymyksen, tiesivätkö vastaajat mitä he tarvitsevat tai oliko kyselykaavake rakennettu tältä osin väärin.

Katteluksen ja Liimataisen (2004, 88, 99–102) tutkimuksessa ilmeni, että uskontokasvatukselle oli vaikea löytää aikaa ja säännöllisyyttä päiväkodin arjessa. Vaikeuteen ja

asentoitumiseen vaikuttivat lisäksi uskontokasvatuksen kokeminen ”pakko pullana”, vakaumuksellisena ja negatiivisena kasvatusalueena. Myös muiden työntekijöiden, vanhempien ja yleinen kielteinen ilmapiiri koettiin uskonnollista kasvatusta vaikeuttaviksi tekijöiksi lasten erilaisten taustojen huomioimisen lisäksi. Vastaajista noin viidesosa koki lasten kotien kielteisen asenteen uskontoon jonkin verran vaikeuttavana asiana ja haasteelliseksi sen koki noin kymmenesosa vastaajista.

Haatajan (2005) selvityksen mukaan päiväkodeissa kaivataan seurakunnan työntekijöitä tukemaan kokonaisvaltaisessa uskontokasvatuksen toteutuksessa yhdessä ideoinnin ja tekemisen muodossa, toisin sanoen tukemaan päivähoidon henkilöstöä katso-muskasvatuksen alueella. Tämä tuen tarve näkyi myös opinnäytetyöni tuloksissa, sillä suurimmat tuen tarpeet uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen alueella olivat juuri uskonnollisen kasvatuksen ideointi toimintayksikössä, ja lisäksi yli puolet vastaajista koki kirkkovuosikalenterin tarpeellisenä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen välineenä.

Myös elämäkysymysten käsitteleminen ja kuolemankysymyksiin vastaaminen nousivat noin puolessa vastauksissa tuen tarvetta määrittäviksi alueiksi. Vastaavasti myös lasten virret ja hengelliset laulut sekä suvaitsevaisuuskasvatus ja raamatunkertomusten havainnollistaminen lapsille ymmärrettävään muotoon koettiin tutkimustuloksissani niin ikään jonkin verran sellaisiksi asioiksi, joissa vastanneet päiväkodit kokivat tarvitsevänsä tukea.

Kasvatustyö edellyttää kasvattajalta tietoisuutta siitä, mitä hän voi jakaa kasvatustyös- sään kehittyville lapsille. Omat vahvat asenteet voivat hämmentää lasta, mikäli hänen kotoaan saamansa arvot ovat ristiriidassa hoitajan tai kasvattajan näkemysten kanssa. Tällöin esimerkiksi kasvattajan vähäiset tiedot muun muassa lasten erilaisten taustojen tyypillisistä piirteistä voi aiheuttaa väärinkäsityksiä. Myös omat epävarmuudet uskon- nollisen kasvatuksen kysymyksissä eivät mielestäni ohjaa tavoitteellista kasvatustyötä. Tämä voi olla yksi syy siihen, että suurin osa kajaanilaisista päiväkodeista ilmoitti hyödyntävänsä pääsääntöisesti seurakunnan työntekijöitä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. Yli puolessa vastauksen lähettäneistä päiväkodeista sen sijaan hyö- dyntää seurakunnan työntekijöitä apunaan uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa

toimintayksiköissään. Tämä tulos näkyi toimeksiantajalle tärkeässä tiedon tarvetta koskevassa tavoitteessa saada selville tarvitseeko kajaanilaisten päiväkotien henkilöstö täydennyskoulutusta uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisen alueella. Myös koulutuksen sisältöä selvittävä tutkimuskysymys on tärkeä työnkehittämisen väline toimeksiantajalle. Kajaanilaisten yhdeksäntoista päiväkodin vastaukset olivat suuntaantavia tuloksia työnkehittämisen apuvälineeksi. Tulosten perusteella täydennyskoulutus nähtiin tarpeelliseksi uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamisen kannalta. Vastaajat haluavat osallistua eniten pidempikestoiseen virikkeitä antavaan koulutukseen, mikä toteutetaan keskustelumuotoisena seurakunnan työntekijöiden ja päivähoiton henkilöstön välillä. Toinen eniten hyvänä pidetty vaihtoehto oli päiväkotiyksikön ja seurakunnan lastenohjaajan välillä toimiva mentorointisuhde.

Tuloksissa osa vastauksista antoi suuntaviivoja täydennyskoulutuksen tarpeesta erisisältöjen kohdalla. Koulutuksessa vastaajat halusivat tehdä materiaalipakettia päiväkodin käyttöön sekä saada tietoa ja vinkkejä maahanmuuttajataustaisten lasten huomiointiin uskonnollisessa kasvatuksessa. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista päiväkodissa haluttiin myös käsitellä. Myös lasten kysymykset kuolemasta koettiin koulutuksessa käsiteltävien asioiden kohdalla tärkeäksi sisällöksi. Tulosten perusteella Kajaanin seurakunnan lapsityö voi järjestää mahdollisen täydennyskoulutuksen päiväkotien henkilöstön vastauksia hyödyntämällä joko keskustelua ja virikkeitä sisältävänä koulutuksena tai vastaavasti tarjoamalla mentorointia päiväkotiyksiköihin. Tässä asiassa tulokset vastasivat tutkimuksen tavoitetta.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa apuväline Kajaanin ev.-lut. seurakunnan lapsityön työnkehittämisen tueksi. Erityisesti tulokset koulutustarpeesta, sen muodoista ja sisällöstä ovat tärkeitä dokumentteja koulutuksen järjestämisen suunnittelussa. Lisäksi toteutusta koskevassa tulososassa huomio voidaan kiinnittää uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutumisen näkökulmaan päivähoiton arjessa ja pohdita kasvatuksen muotoja ja suuntaviivoja yhdessä koulutettavien kanssa.

7.1 Opinnäytetyöprosessin onnistuminen

Opinnäytetyöprosessin aikataulu venyi tutkimussuunnitelman vuoksi ja kyselykaavakkeet lähetettiin juuri ennen joulua päiväkotien kannalta kiireiseen aikaan. Tämä vaikutti kyselyiden palauttamiseen. Tammikuun uusintakyselyn jälkeen vastausprosentti nousi sille tasolle, että tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina Kajaanin alueen päiväkotien tuen tarpeen selvittämisessä.

Myös teoriaosa rakentui uudelleen varsinaisen opinnäytetyön tekemisen aikana, koska tutkimussuunnitelman jälkeen tutkimusraportti sisälsi joiltain osin sellaista aineistoa, joka jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Teoriaosan uskonnollisuuden kehitysvaiheita käsittelevä kirjallisuus oli englanninkielistä kasvatuksellisia ja teologisia käsitteitä paljon sisältävää tekstiä, mikä osaltaan hidasti opinnäytetyöraportin etenemistä.

Teoriaosio muodostui pitkälti tukemaan kyselytutkimuksessa saatuja vastauksia ja selvittämään niiden sisältöaluetta sekä selittämään varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota. Opinnäytetyön lähtökohta on yhteiskunnan varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen tukemisessa ja näin ollen myös seurakunnan ja yhteiskunnallisen varhaiskasvatuksen yhteistyön kehittämisessä. Vaikka tuloksista on hyötyä seurakunnan toimijoille, opinnäytetyön hyöty voidaan nähdä täydennyskoulutuksen toteutumisen myötä laajempuna koko päivähoiton kenttää palvelevana tutkimuksena. Tutkimuskysymykset on laadittu toimeksiantajan tarpeita vastaaviksi, jotta saa-

daan selville päiväkotien mielipiteet, tarpeet ja toiveet yhteistyön kehittämiseksi ja täydennyskoulutuksen tarpeelle.

Tulosten analysoinnin yhteydessä huomasin, että kyselykaavake ja kyselykaavakkeessa annetut vastaamista koskevat ohjeet oli joltain osin jäänyt varmasti vaikeaselkoisiksi. Tämä näkyi siinä, että osa vastaajista oli jättänyt vastaamatta joihinkin aihekokonaisuuksiin tai vastauksissa oli nähtävillä epäselvyyttä muun muassa täydennyskoulutusmuotoa koskevien kysymysten yhteydessä. Tämä epäselvyys kyselylomakkeen rakenteessa saattoi vaikuttaa tuloksiin muun muassa ristiriitaisuuksina.

Varmistin tutkimuksen luotettavuutta opinnäytetyössäni koodaamalla kyselykaavakkeet päiväkotikohtaisesti ja pitämällä palautuneista vastauksista koodien avulla kirjaa. Kyselyyn vastasi 70 prosenttia eli yhdeksätoista päiväkotia kajaanilaisista kahdestakymmenestä seitsemästä päiväkodista. Tutkimuskaavakkeet tuhottiin asianmukaisella tavalla tulosten raportoinnin jälkeen. Tutkimuslupa haettiin Kajaanin kaupungin Varhaiskasvatuksen tulosalueen johtaja Sirpa Kemppaisen viranhaltijapäätöksellä (liite 3) joulukuussa 2008, jolloin tutkija sai sanallisen luvan aloittaa kyselylomakkeiden lähettämisen päiväkoteihin. Varsinainen kirjallinen tutkimuslupa saapui hieman myöhemmin joulukuussa 2008. Tutkimusluvassa tähdennettiin voimassa olevien arkisto-, sallassapito- ja tietosuojasäännösten noudattamista.

7.2 Jatkotutkimustarpeet sekä parannusehdotukset vastaaviin tutkimuksiin

Jatkotutkimustarpeena näen koko Kainuun alueen perhepäivähoitajien tuen tarpeen uskonto- ja katsomuskasvatuksen toteuttamisessa. Tarkoitukseni oli ensin ottaa myös tämä näkökulma huomioon tutkimuksessani, mutta se olisi laajentanut opinnäytetyöni sisällön liian laajaksi. Aihe on kuitenkin ajankohtainen ja tarpeellinen toimeksiantajan työn kehittämisen kannalta. Lisäksi päivähoidon uskontokasvatusta voisi tutkia lasten vanhempien ja huoltajien näkökulmasta suhteessa lapsen minän kehitykseen ja kasvuun ympäröivässä maailmassa. Tutkimuksen teema voisi näin ollen olla sen tarkastelussa, kuinka päivähoidossa toteutuu lapsen spiritualiteetin tukeminen.

Tutkimustulosten analysoinnin aikana selvisi tutkimuskaavakkeen toimimattomuus kerätä tietoa uskontokasvatuksen toteuttamista vaikeuttavista ja haasteita aiheuttavista tekijöistä. Osa vastaajista oli jättänyt vastaamatta kysymykseen haasteista, ja ilmoittaneet, että samanlaiset kysymykset vaikuttivat vastaamattomuuteen tai eivät keksi eroa näiden kahden kysymyksen kohdalla. Jatkossa on pohdittava, voisiko toisen näistä kysymyksistä jättää pois tai yhdistetääkö ne yhdeksi kysymykseksi. Myös koulutukseen osallistumista koskevissa kysymyksissä oli nähtävillä epäselvyyttä vastaamisen tavasta. Osa vastaajista oli ilmoittanut, ettei halua osallistua muun muassa koulutusviikonloppuun, mutta oli kuitenkin merkinnyt kuinka monta kertaa koulutusviikonloppuja voisi olla. Tämä otettiin huomioon tutkimustuloksissa, jolloin toimeksiantaja voi tehdä johtopäätöksiä koulutusviikonlopun järjestämisen suhteen.

Koska päiväkotien arki on kiireistä, tulee kyselyiden lähettämisen ajankohta miettiä tarkasti. Opinnäytetyön kyselykaavakkeiden lähettämisaikajankohta oli päiväkotien joulukiireen aikaan mahdollisimman huono. Samoin uusintakyselyn yhteydessä ilmeni Kajaanin päiväkotien henkilöstön väsyminen erilaisiin kyselyihin vastaamiseen, mihin vaikuttaa Oulun yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen ja Varhaiskasvatusyksikön sijaitseminen Kajaanissa. Vastaamiseen vaikutti uusintakyselyn jälkeen se, että sen yhteydessä päiväkotien henkilökunnalle tähdennettiin kyselyyn vastaamisen olevan myös heille hyödyllistä, koska sen myötä seurakunta voi paremmin kehittää yhteistyötä päiväkotiyksiköiden kanssa. Uusintakyselyn yhteydessä osa päiväkodeista ilmaisi olevansa tyytyväisiä nykyiseen yhteistyön toimivuuteen seurakunnan lapsityön kanssa ja näin ollen ei halunnut vastata kyselyyn.

Tulosten ristiriitaisuuksien perusteella pohdin, tiesivätkö vastaajat tai oliko heillä aikaa pohtia, miten uskonnollista kasvatusta toteutetaan heidän työyksikössään ja millaista tukea he mahdollisesti tarvitsevat. Erityisen yllättävää tulosten perusteella oli huomata, ettei maahanmuuttaja- tai erikulttuureista tulleiden lasten taustoilla ja heidän toimintatuokioidensa järjestämistä tukevalla materiaalin tarpeella ollut yhteyttä toisiinsa. Tähän saattoi vaikuttaa päiväkotien erilainen tarve saada tietoa materiaalia erilaisista uskonnoista ja kulttuureista, kun päiväkodeissa on erilaisia ja eripituisia kokemuksia eri uskonnoista ja kulttuureista tulleiden lasten kanssa toimimisesta. Kyselykaavakkeen pituus ja ajoittainen epäselvyys saattoi vaikuttaa vastaamishalukkuuteen

ja siihen keskittymiseen. Osa vastaajista saattoi jättää vastaamatta joihinkin kysymyksiin sen vuoksi, ettei hänellä ollut joko aikaa pohtia asiaa tai ei mahdollisesti ymmärtänyt kysymystä. Kyselykaavakkeen oli määrä siirtyä Kuopion hiippakunnan alueella joihinkin muihin seurakuntiin lapsityön apuvälineeksi. Vastausten perusteella kyselykaavake vaatii kuitenkin muokkausta ja lyhentämistä, jotta se palvelisi paremmin työkehittämisen apuvälineenä seurakuntia ja päivähoiton henkilökuntaa. Kyselykaavake voi toimia sen sijaan ideapaperina, jonka pohjalta kukin toimija voi kehittää oman kaavakkeen oman alueensa päivähoidolle niistä kysymyksistä, jotka palvelevat työkehittämisen tarvetta.

Opinnäytetyön aiheisältö oli alusta lähtien innostava ja mielenkiintoinen. Teoreettisen tiedon myötä tietämys lasten kehitysvaiheista ja etenkin uskonnollisuuden kehitykseen vaikuttavat osatekijät konkretisoituivat selvemmin. Ammatillisesta näkökulmasta koen, että minulla on mahdollisena tulevana kasvattajana edellytykset toteuttaa paremmin uskonnollista kasvatusta päivähoidossa sekä tarvittaessa kouluttaa siihen myös toisia työntekijöitä. Lisäksi opinnäytetyön aineistonkeruu ja analysointi antoivat minulle valmiuksia toteuttaa jatkossa lisätutkimusta tästä aiheesta, koska teoreettista viitekehystä rakentaessani tutustuin monipuoliseen uskonnollista kasvatusta käsittelevään teoria-aineistoon myös aihealueen ulkopuolella. Näitä olivat muun muassa erilaisten menetelmien hyödyntäminen. Näitä menetelmiä kokeilemalla voidaan toteuttaa niin toiminnallista tutkimusta kuin kehittää päivähoiton uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista kouluttamalla henkilökuntaa. Opinnäytetyöprosessin edetessä oma kriittisyyteni kasvoi, mikä edesauttaa minua jatkossa tuottamaan muun muassa kyselykaavakkeita tarkemmin ja harkitummin sekä testaamaan ne laajemmin ennen käyttöönottoa. Opinnäytetyön raportoinnin yhteydessä oma tutkimuksellinen työotteeni kehittyi myös aihealueen rajauksessa ja sen huolellisessa suunnittelussa, mikä jatkossa antaa minulle enemmän valmiuksia tehdä tutkimuksellista työtä päämäärätietoisemmin ja harkitummin.

LÄHTEET

Ahteenmäki-Pelkonen, L. 1993. Päivähoidon uskontokasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Alkula, T., Pöntinen, S. Ylöstalo, P. 2002. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 4. painos. Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö.

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1999. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1.–3. painos. Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö.

Engeström, Y. 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.

Fowler, J. W. 1987. Faith Development and Pastoral Care. Philadelphia: Fortress Press.

Fowler, J. W. 1981. Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning. San Francisco: Harper & Row, Publishers.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Holm, N.G. 2004. Teologiaa lasta varten – Uskonnonpsykologisia näkökohtia. Heinonen, L., Luodeslampi, J. & Salmensaari, L. (toim.) Teoksessa Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 29–31.

Holm, N.G. 2001. Religionspsykologiska synpunkter på religiös fostran. Salminen, J. (toim.) Teoksessa Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsingin yliopiston Opetta-

jankoulutuslaitos, Vantaan täydennyskoulutuslaitos. *Studia Pedagogica* 24. Helsinki: Hakapaino Oy, 59, 63–69.

Hujala, E. 2001. Yhteistyön haasteena lapsen esiopetuksen suunnittelu. Hujala, E (toim.). Teoksessa *Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta*. Varhaiskasvatus 90 Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 122–123.

Hujala, E., Parrila, S., Lindberg, P., Nivala, V., Tauriainen, L. & Vartiainen, P. 1999. *Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa*. Oulun yliopisto, Varhaiskasvatuskeskus. 2. painos. Oulu: Oulun yliopistopaino.

Hujala, E., Puroila, A.-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Hyvinkää: T-Print.

Juusela, T. & Rinne, J. 2000. *Mentorointi käytännössä – suomalaisia malleja*. Juusela, T., Lillia, T. & Rinne, J. (toim.) Teoksessa *Mentoroinnin monet kasvot*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 53, 56.

Kallioniemi, A. 2008. *Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa*. Kangasmaa, T., Petäjä, H. & Vuorelma, P. (toim.) Teoksessa *Lapsen kaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Oy Nord Print Ab, 15–17.

Kallioniemi, A. 2004. *Uskonnonpedagogiikka lapsityön taustalla*. Heinonen, L., Luodeslampi, J. & Salmensaari, L. (toim.) Teoksessa *Lapsityön käsikirja*. Jyväskylä: Kirjapaino Gummerus Oy, 53.

Kallioniemi, A. 2001. *Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus tiedonalana ja tutkimuskohteena*. Salminen, J. (toim.) Teoksessa *Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus*. Helsingin yliopiston Opettajankoulutuslaitos, Vantaan täydennyskoulutuslaitos. *Studia Pedagogica* 24. Helsinki: Hakapaino, 37–38.

Kallioniemi, A. 2000. Helsinkiläisten lastentarhanopettajien käsityksiä päiväkodin uskonnollisesta kasvatuksesta ja sen toteuttamisesta. Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitos. Tutkimuksia 220. Helsinki: Hakapaino.

Kangasmaa, T., Petäjä, H. & Vuorelma, P. 2008. Lapsen kaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Oy Nord Print Ab, 36–38, 40.

Lankinen, P., Miettinen, A. & Sipola, V. 2004. Kehitä osaamista – Hyödynnä kokemusta. Talentum Media Oy. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Lillia, T. 2000. Mentoroinnin teoriaa. Juusela, T., Lillia, T. & Rinne, J. (toim.) Teoksessa Mentoroinnin monet kasvot. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 9, 11–12, 14–16, 18–19, 28–30, 41–42.

Miller, R.L., Acton, C., Fullerton, D.A. & Maltby, J. 2002. SPSS for Social Scientists. Great Britain: Antony Rowe Ltd, Chippenham and Eastbourne.

Murray, M. 2001. Beyond the Myths and Magic of Mentoring. How to Facilitate an Effective Mentoring Process. 2nd edition. San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Company.

Petäjä, H. 2001. Päivähoidon uskontokasvatus – yhteistyöhaaste seurakunnalle. Luukkonen, L. (toim.) Teoksessa Nollasta neljääntoista; käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 195–196.

Pyysiäinen, M. 2000. Luokanopettaja ja koulun katsomusopetus. Luokanopettajien kokemukset ja käsitykset uskonnonopetuksen, elämäkatsomustiedon ja eettisen kasvatuksen toteuttamisesta ja järjestelyistä peruskoulun 1–6-luokilla. Helsinki: WSOY.

Päiväkodin lakiopas (Taskutieto) 2007. Oy UNIPress Ab.

Sundquist, S. & Lindqvist, A. 2000. Mentoroinnilla tukea tulevaisuuteen. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Tirri, K. 2004. Spiritualiteetti uskonnonpedagogisesta näkökulmasta. Heinonen, L., Luodeslampi, J. & Salmensaari, L. (toim.) Teoksessa Lapsityön käsikirja. Teoksessa Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 123–124, 129–130.

Valli, R. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Åsvik, A. 1997. Tunnustuksellista vai ei? Lastentarhanopettajat pohtivat uskontokasvatusta. Lastentarha 4/97, 10.

Painamattomat lähteet

Haataja, T. 2005. Päivähoidon uskontokasvatuksen mentorointi kysely. Kajaanin evankelisluterilainen seurakunta. Moniste.

Kainulainen, P. 2008. SPSS-OPAS Opinnäytetyön ja harjoitustöiden tekijöille. Savonia-ammattikorkeakoulu. Iisalmen tulosalue.

Kangasmaa, T. & Petäjä, H. 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen kouluttaja -koulutus. Oulun hiippakunnan Tuomiokapituli. 9.9.2008. Koulutusmuistiinpanot.

Kattelus, J. & Liimatainen, S. 2004. USKONTOKASVATUS – ESIOPETUKSEN ARKEA VAI UNOHDETTU SISÄLTÖALUE? Kajaanilaisten lastentarhanopettajien

käsityksiä esiopetuksen uskontokasvatuksesta. Varhaiskasvatuksen koulutus. Oulun yliopisto, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö. Pro gradu -tutkielma.

Kemppainen, S. & Leinonen, T. 2004. Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelma. Kajaanin kaupungin Varhaiskasvatuksen vastualueen julkaisuja.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36. [Viitattu 21.11.2008]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&%5D=laki%20lasten%C3%A4iv%C3%A4hoidosta>

Pesonen, M. Päivähoidon uskontokasvatuksen yhteistyö. [Viitattu 3.6.2008]. Saatavissa: www.evl.fi/keskushallinto

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. [Viitattu 3.12.2008]. Saatavissa: <http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/DD04983E-D154-4FE4-90A1-E2690175BE26/0/vasu.pdf>, 26–29, 56–59.

Varhaiskasvatukseen liittyvää keskeistä sanastoa. [Viitattu 3.6.2008]. Saatavissa: <https://www.evl.fi/keskushallinto>

koodi: _____

Oheinen kysely liittyy Kajaanin seurakunnan ja kunnan lapsityön yhteistyön kehittämisohjelmaan. Kyselyssä kartoitetaan tietoja työyksikkösi uskonnollisen kasvatuksen toteutuksesta, sen toteutuksen vaikeudesta sekä toiveitanne mahdollisesta täydennyskoulutuksen tarpeesta sekä mentoroinnista eli henkilökohtaisesta tai yksikkökohtaisesta ohjauksesta. Tätä tehtävää varten seurakunta kouluttaa alueellanne toimivia ja päiväkodillenne tutuksi tulleita lastenohjaajia.

Kyselyn avulla Kajaanin seurakunnan lapsityö kehittää työtään ja suunnittelee tulevaa toimintaansa yhteistyössä päiväkotien kanssa. Kyselyn suorittaa sosionomi (AMK)-opiskelija osana opinnäytetyötään ” Kajaanin alueen päiväkotien tuen tarve uskonnollisen kasvatuksen sisältöalueiden mentoroinnissa ja toiveet yhteistyön muodoille”. Kysely kohdistuu kaikkiin Kajaanin alueella oleviin päiväkoteihin. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Kajaanin seurakunnan lapsityö.

Tutkimustulokset ovat luottamuksellisia, päiväkotien tunnistetietoja ei tule esille missään vaiheessa opinnäytetyötä. Kyselylomakkeet on koodattu päiväkodeittain taataksemme kyselytulosten kattavuuden. Kyselylomakkeet ja koodiluettelo tuhoetaan raportoinnin jälkeen.

Mikäli suostutte antamaan omat luottamukselliset vastaustuloksenne Kajaanin seurakunnan lapsityötoimiston käyttöön (yhteistyön rakentamisen apuvälineeksi yksikkönne kanssa) täyttäkää oheinen kaavake. Muussa tapauksessa jättäkää kaavake täyttämättä. Kaavake jätetään lomakkeen mukana tutkijalle.

_____._____.2008_____

Aika päiväkotiyksikön nimi ja vastaajan allekirjoitus

---

koodi (tutkija täyttää)

LIITE 1

Tavoite

Mitkä tavoitteet ohjaavat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista toimintayksikössäsi?

Vastaa seuraaviin väittämiin arviointiasteikolla.

1= ei lainkaan tärkeä, 2= vain vähän tärkeä, 3= jonkin verran tärkeä, 4= tärkeä, 5= erittäin tärkeä

1. Lapsi tutustuu kristinuskon keskeisiin sisältöihin	1	2	3	4	5
2. Lapsi oppii kunnioittamaan erilaisia uskonnollisia ja maailmankatsomuksellisia vakaumuksia	1	2	3	4	5
3. Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä	1	2	3	4	5
4. Lapsi tutustuu kirkollisiin juhlapyhiin ja perinteisiin	1	2	3	4	5
5. Lapsi oppii ymmärtämään, että maailmassa on monia erilaisia uskontoja ja katsomuksia	1	2	3	4	5
6. Lapsi saa mahdollisuuden hiljentyä	1	2	3	4	5
7. Lapsi saa tutustua ihmisen elämään liittyviin kirkollisiin juhliin	1	2	3	4	5
8. Lapsi oppii sietämään uskonnollista ja katsomuksellista erilaisuutta	1	2	3	4	5
9. lapsi saa pohtia turvallisesti häntä kiinnostavia elämäkatsomuksellisia kysymyksiä	1	2	3	4	5
10. Lapsi saa mahdollisuuden kokea hartautta	1	2	3	4	5
11. Lapsi saa oppia uskonnolliseen elämään liittyvää kulttuuriperinnettä	1	2	3	4	5
12. Lapsi saa valmiuksia elää yhdessä erilaisten uskonnollisen taustan omaavien ihmisten kanssa	1	2	3	4	5
13. Lapsi tuntee voivansa turvallisesti pohtia ja esittää erilaisia uskonnollisia kysymyksiä	1	2	3	4	5
14. Muu, mikä: _____	1	2	3	4	5

LIITE 1

Toteutus

Miten käytännössä toteutat työssäsi uskonnollista kasvatusta päiväkotiyksikössäsi?

Vastaa kaikkiin väittämiin arviointiasteikon mukaisesti

1= en lainkaan 2= harvoin 3= jonkin verran 4= paljon 5= erittäin paljon

1. Erillinen kynttilä-/ lasten hartaushetki	1	2	3	4	5
2. Aamupiiri	1	2	3	4	5
3. Lasten uskonnollisten kysymysten virittämät keskustelut (spontaanit)	1	2	3	4	5
4. Keskusteluhetket lasten kanssa uskonnollisista kysymyksistä (varattu aika)	1	2	3	4	5
5. Kirkollisten juhlapyhien viettäminen	1	2	3	4	5
6. Raamatun kertomusten käsitteleminen	1	2	3	4	5
7. Kirkkovuoden seuraaminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
8. Lasten uskonnollisten laulujen laulaminen	1	2	3	4	5
9. Seurakunnan työntekijöiden vierailut	1	2	3	4	5
10. Lasten uskonnollisten kirjojen lukeminen	1	2	3	4	5
11. Lasten uskonnollisten ohjelmien seuraaminen videolta tai televisiosta	1	2	3	4	5
12. Ruokarukoukset	1	2	3	4	5
13. Erilaisten uskonnollisten asioiden askartelu ja piirtäminen	1	2	3	4	5
14. Lapsen lähipiirissä vaikuttaviin vieraisiin uskontoihin tutustuminen	1	2	3	4	5
15. Lasten erilaisiin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin taustoihin tutustuminen yhdessä	1	2	3	4	5
16. Erilaiset dramatisoinnit vieraiden uskontojen edustajien elämästä	1	2	3	4	5
17. Erilaiset dramatisoinnit raamatunkertomuksista (flanellit, käsinukketeatteri, näytelmät)	1	2	3	4	5
18. Hyödyntämällä Pikkuväki-lehden materiaalia	1	2	3	4	5
19. Kirkkovierailut	1	2	3	4	5
20. Muu, mikä: _____	1	2	3	4	5

LIITE 1

Mikä on vaikeaa

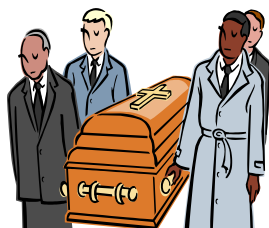
Uskonnollisen kasvatuksen sisällöt ja toteutuksen ulkoiset tekijät voivat vaikuttaa uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen vaikeuttaen sitä.

Mitkä asiat vaikeuttavat uskonnollisen kasvatuksen toteuttamista työyksikössäsi?

Vastaa jokaiseen väittämään seuraavan arviointiasteikon mukaisesti.

Arviointiasteikko: 1=ei lainkaan, 2= hieman, 3=jonkin verran, 4= paljon, 5= erittäin paljon

1. Lasten motivointi	1	2	3	4	5
2. Aineksen konkretisointi lapsille	1	2	3	4	5
3. Lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottaminen	1	2	3	4	5
4. Omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä	1	2	3	4	5
5. Lapsille soveltuvan aineksen valinta	1	2	3	4	5
6. Omien tietojen rajoittuneisuus	1	2	3	4	5
7. Lasten kotien kielteinen asenne uskontoon	1	2	3	4	5
8. Uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuus	1	2	3	4	5
9. Oman koulutuksen puutteellisuus	1	2	3	4	5
10. Lapsille sopivan materiaalin puute	1	2	3	4	5
11. Tuen puute (työyhteisö)	1	2	3	4	5
12. Eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
13. Kuoleman käsitteleminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
14. Toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi	1	2	3	4	5
15. Yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa	1	2	3	4	5
16. Lasten spontaanit kysymykset aihealueen asioista ja niihin vastaaminen	1	2	3	4	5
17. Muu, mikä: _____	1	2	3	4	5

LIITE 1

Uskonnollisen kasvatuksen haasteet

Uskonnollinen kasvatusta on haasteellista ja oma kasvatuksellinen orientaationsa.

Mitkä asiat aiheuttavat haasteita ja pohdintaa uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa ja toiminnan suunnittelussa?

Vastaa jokaiseen väittämään seuraavan arviointiasteikon mukaisesti.

Arviointiasteikko: 1=ei lainkaan, 2= hieman, 3=jonkin verran, 4= paljon, 5= erittäin paljon

1. Lasten motivointi	1	2	3	4	5
2. Aineksen konkretisointi lapsille	1	2	3	4	5
3. Lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottaminen	1	2	3	4	5
4. Omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä	1	2	3	4	5
5. Lapsille soveltuvan aineksen valinta	1	2	3	4	5
6. Omien tietojen rajoittuneisuus	1	2	3	4	5
7. Lasten kotien kielteinen asenne uskontoon	1	2	3	4	5
8. Uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuus	1	2	3	4	5
9. Oman koulutuksen puutteellisuus	1	2	3	4	5
10. Lapsille sopivan materiaalin puute	1	2	3	4	5
11. Tuen puute (työyhteisö)	1	2	3	4	5
12. Eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
13. Kuoleman käsitteleminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
14. Toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi	1	2	3	4	5
15. Yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa	1	2	3	4	5
16. Lasten spontaanit kysymykset aihealueen asioista ja niihin vastaaminen	1	2	3	4	5
17. Muu, mikä: _____	1	2	3	4	5

LIITE 1

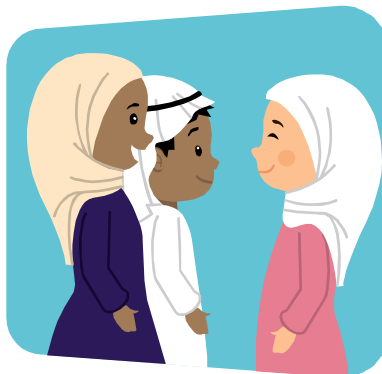
Tuen tarve

Missä asioissa uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa koette tarvitsevanne tukea?

Vastaa kaikkiin väittämiin arviointiasteikon mukaisesti.

Arviointiasteikko: 1=ei lainkaan, 2= hieman, 3=jonkin verran, 4= paljon, 5= erittäin paljon

1. Elämäkysymysten käsitteleminen lasten kanssa (varattu aika)	1	2	3	4	5
2. Kuoleman kysymyksiin vastaaminen (lasten spontaanit kysymykset)	1	2	3	4	5
3. Uskonnollisen kasvatuksen ideoiminen toimintayksikössä (sisältö, tapahtumat)	1	2	3	4	5
4. Lasten virret ja hengelliset laulut	1	2	3	4	5
5. Eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
6. Eri uskonnollisten suuntausten ja katsomusten huomioiminen kasvatuksessa	1	2	3	4	5
7. Raamatunkertomusten havainnollistaminen lapsille ymmärrettävään muotoon	1	2	3	4	5
8. Kirkkovuoden läpikäyminen lasten kanssa	1	2	3	4	5
9. Suvaitsevaisuuskasvatus	1	2	3	4	5
10. Uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioiminen	1	2	3	4	5
11. Muu, mikä: _____	1	2	3	4	5

LIITE 1

Materiaalin tarve

Millaista uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen liittyvää materiaalia työyksikössäsi tarvittaisiin nykyisten käytössänne olevien materiaalien lisäksi?

Valitse seuraavista vaihtoehdoista niin monta kuin tarvitset. Merkitse valintasi ruutuun.

- Kirkkovuosikalenteri (sisältää suurimmat tapahtumat ja kirkkovuoden kulku: laulut ja toteutusvinkit)
- Tietopaketti yleisimmistä uskonnoista ja katsomuksista
- Virikepaketti uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten toimintatuokioiden järjestämiseksi
- Lasten virsikirja
- Lasten virsikirjan äänite
- Pikkuväki-lehti
- Lattiakuva-materiaali
- Eettisen ja suvaitsevaisuuskasvatuksen materiaalia ja virikepaketti
- Muu, mikä: _____

LIITE 1

Koulutuksen tarve

Jos Kajaanin kaupunki järjestäisi täydennyskoulutusta päivähoidon uskonnollisen kasvatuksen sisällöistä, olisitko halukas osallistumaan kyseiseen koulutukseen?

Kyllä Ei

Olisiko joku toinen halukas osallistumaan edellä mainittuun koulutukseen?

Kyllä Ei

Millaisena koulutus olisi hyvä järjestää?

Merkitse itsellesi ja työyksiköllesi sopivimmat koulutusmuodot merkitsemällä raksi oikeaan ruutuun. *Huomioi tarkentavat kysymykset koulutuskertojen ajankohdasta, pituudesta ja määrästä.*

koulutusviikonloppu

(kertojen määrä):

1

2

3

4

5

lauantapäivä

lauantapäivä klo 9–15

lauantapäivä klo 9–12

lauantai klo 9–15 ja sunnuntai klo 12–15

LIITE 1

- pidempikestoisempi keskustelu/virikkeitä antava koulutus päivähoidon yksiköiden ja seurakunnan kesken

(osallistumiskertojen määrä)

- 10 kertaa
 5 kertaa
 3 kertaa

(osallistumiskertojen pituus yhtä kertaa kohden)

- 1h
 1,5h
 2h
 tai enemmän

(mielestänne hyvä ajankohta osallistumiskerran ajankohdalle)

- ilta
 viikonloppu
 arkipäivänä iltapäivästä esimerkiksi noin klo 13-15

- mentorointisuhde seurakunnan lastenohjaajan ja päiväkotiyksikön välillä (yksikkökoh-
tainen)

(mentorointikerrat)

- 2 kertaa vuodessa
 4 kertaa vuodessa
 useammin

(mentorointikerran ajallinen pituus)

- 1h
 2h
 3h

LIITE 1

Millaisia asioita haluaisit koulutuksessa nostettavan esille?

Merkitse niin monta vaihtoehtoa kuin koet tarpeelliseksi työyksikössäsi ja täydennyskoulutuksen tarpeellisuudessasi

- Materiaalipaketin kokoaminen
- Uskonnollisen kasvatuksen toteuttaminen päiväkodissa
- Maahanmuuttajataustaisten lasten huomioiminen uskonnollisessa kasvatuksessa
- Uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioiminen
- Kuolemankysymykset ja niihin vastaaminen lasten kielellä
- Erilaisten menetelmien harjoittaminen (lattiakuvat, flanelot, näytelmät, lasten bibliodraamat)
- Suurten juhlapyhien huomioiminen ja niihin liittyvät käsiteltävät asiat sekä vinkkejä esimerkiksi askarteluun
- Lasten virsien opetteleminen
- Muu, mikä: _____

LIITE 1

Seuraavilla kysymyksillä kartoitamme työyksikkösi taustaa. Tiedot tukevat tulosten analysointia.

Työyksikön tausta

Tällä kysymyksellä kartoitetaan työyksikkösi taustaa. Valitse seuraavista vaihtoehdoista sopivimmat merkitsemällä rasti ruutuun.

- Yksityinen päiväkot
- Kunnallinen päiväkot

- Yksikössä toimii esikouluryhmä
- yksikössä on lapsia: alle 21 , 21–30 , 30–40 , 40–50 , enemmän

- Yksikössä on maahanmuuttajataustaisia tai eri kulttuureista tulleita lapsia
- Yksikössä on uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jääviä lapsia

Nykyisen uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen vaikuttavat tekijät

Tällä kysymyksellä kartoitetaan nykyistä toimintatapaa uskonnollisessa kasvatuksessa työyksikössä sekä nykyistä yhteistyötä seurakunnan kanssa.

- Uskonnollisesta kasvatuksesta vastaa pääsääntöisesti yksi työntekijä
- Uskonnollisesta kasvatuksesta vastaa useampi kuin yksi työntekijä
- Yksikössä huolehditaan uskonnollisesta kasvatuksesta yhdessä työntekijöiden kesken

- Yksikkö hyödyntää pääsääntöisesti seurakunnan työntekijöitä uskonnollisen kasvatuksen toteutuksessa
- Yksikössä käytetään apuna seurakunnan työntekijöitä uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa

LIITE 1

Lämmin kiitos vastauksistanne!

Kyselyn palauttaminen: Palauta kyselylomake oheisella palautuskuorella ____.__ 2008 mennessä.

Antoisia hetkiä lasten parissa työskentelyyn,
rohkeutta ja intoa yhteisien pohdintojen
äärelle sekä
Rauhaisaa joulunaikaa!

Yhteystiedot:

Sosionomi(AMK)-opiskelija Anna Minkkinen
044-3745919
anna.minkkinen@student.savonia.fi

Kajaanin seurakunnan lapsityönohjaaja Paula Sirviö
(08) 6172 2257, 044 7444 257
paula.sirvio@evl.fi

LIITE 2

TAULUKOT

Taulukoissa ilmoitetaan vastausten frekvenssiluvut eli vastausten lukumäärä prosentiosuuksien lisäksi. Päiväkodeista 19 vastasi kyselyyn.

TAULUKKO 3. Uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota ohjaavat tavoitteet kajaaneläisissä päiväkodeissa

Toteuttamista ohjaavat tavoitteet	Ei tärkeä tavoite		Jonkin verran tärkeä tavoite		Tärkeä tavoite	
	Frekv.		Frekv.		Frekv.	
Lapsi tutustuu kristinusko keskeisiin sisältöihin	1	5 %	9	47 %	9	47 %
Lapsi oppii kunnioittamaan erilaisia uskonnollisia ja maailmankatsomuksellisia vakaumuksia	2	11 %	5	26 %	12	63 %
Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä			3	16 %	16	84 %
Lapsi tutustuu kirkollisiin juhla- pyhiin ja perinteisiin			2	11 %	17	90 %
Lapsi oppii ymmärtämään, että maailmassa on monia erilaisia uskontoja ja katsomuksia	3	16 %	3	16 %	13	68 %
Lapsi saa mahdollisuuden hyljentyä	1	5 %	5	26 %	13	68 %
Lapsi saa tutustua ihmisen elämään liittyviin kirkollisiin juhliin	1	5 %	1	5 %	17	90 %
Lapsi oppii sietämään uskonnollista ja katsomuksellista erilaisuutta	2	11 %	4	21 %	13	68 %
Lapsi saa pohtia turvallisesti häntä kiinnostavia elämäntähtämyksiä	2	11 %	2	11 %	15	78 %
Lapsi saa mahdollisuuden kokea hartautta	5	26 %	4	21 %	10	53 %
Lapsi saa valmiuksia elää yhdessä erilaisten uskonnollisten taustan omaavien ihmisten kanssa	1	5 %	4	21 %	14	74 %
Lapsi tuntee voivansa turvallisesti pohtia ja esittää erilaisia uskonnollisia kysymyksiä	1	5 %	4	21 %	14	74 %

LIITE 2

TAULUKKO 4. Uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttamistavat kajaanelaisissa päiväkodeissa

Toteutustapa	Frekv.	Ei toteuteta	Frekv.	Toteutetaan jonkin verran	Frekv.	Toteutetaan paljon tai erittäin paljon
Erillinen kynttilä-/ tai lasten hartaus-hetki	12	63 %	4	21 %	2	11 %
Aamupiiri	9	47 %	2	11 %	7	37 %
Lasten uskonnollisten kysymysten virittämät keskustelut (spontaanit)	3	16 %	7	37 %	7	37 %
Keskusteluhetket lasten kanssa uskonnollisista kysymyksistä (varattu aika)	9	47 %	8	42 %	1	5 %
Kirkollisten juhlapyhien viettäminen			6	32 %	13	68 %
Raamatun kertomusten käsitteleminen	9	47 %	5	26 %	4	21 %
Kirkkovuoden seuraaminen lasten kanssa	7	37 %	6	32 %	5	26 %
Lasten uskonnollisten laulujen laulaminen	4	21 %	10	53 %	4	21 %
Seurakunnan työntekijöiden vierailut			14	74 %	5	26 %
Lasten uskonnollisten kirjojen lukeminen	8	42 %	6	32 %	5	26 %
Lasten uskonnollisten ohjelmien seuraaminen videolta tai televisiosta	18	95 %				
Ruokarukoukset	9	47 %	4	21 %	4	21 %
Erilaisten uskonnollisten asioiden askartelu ja piirtäminen	10	53 %	6	32 %	2	11 %
Lapsen lähipiirissä vaikuttaviin vieraisiin uskontoihin tutustuminen	12	63 %	5	26 %	2	11 %
Lasten erilaisiin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin taustoihin tutustuminen yhdessä	15	79 %	4	21 %		
Erilaiset dramatisoinnit vieraiden uskontojen edustajien elämästä	18	95 %				
Erilaiset dramatisoinnit raamatun-kertomuksista	14	74 %	1	5 %	3	16 %
Hyödyntämällä Pikkuväki-lehden materiaalia	11	58 %	4	21 %	4	21 %
Kirkkovierailut	3	16 %	10	53 %	5	26 %

LIITE 2

TAULUKKO 5. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamiseen vaikeutta aiheuttavat tekijät kajaanilaisissa päiväkodeissa.

Uskonnollista kasvatusta vaikeuttavat tekijät	Ei lainkaan		Jonkin verran		Paljon tai erittäin paljon	
	Frekv.	%	Frekv.	%	Frekv.	%
Lasten motivointi	16	84 %	3	16 %		
Aineksen konkretisointi lapsille	10	53 %	6	32 %	2	11 %
Lasten uskonnollisen taustan erilaisuuden huomioon ottaminen	9	47 %	4	21 %	6	32 %
Omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä	14	74 %	3	16 %	2	11 %
Lapsille soveltuvan aineksen valinta	11	58 %	7	37 %		
Omien tietojen rajoittuneisuus	14	74 %	2	11 %	3	16 %
Lasten kotien kielteinen asenne uskontoon	14	74 %	4	21 %	1	5 %
Uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuus	13	68 %	5	26 %	1	5 %
Oman koulutuksen puutteellisuus	11	58 %	6	32 %	2	11 %
Lapsille sopivan materiaalin puute	12	63 %	5	26 %	2	11 %
Tuen puute (työyhteisö)	16	84 %	2	11 %	1	5 %
Eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa	16	84 %	3	16 %		
Kuoleman käsitteleminen lasten kanssa	16	84 %	3	16 %		
Toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi	13	68 %	6	32 %		
Yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa	16	84 %	2	11 %	1	5 %
Lasten spontaanit kysymykset aihealueen asioista ja niihin vastaaminen	18	95 %	1	5 %		

LIITE 2

TAULUKKO 6. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa haasteita aiheuttavat tekijät kajaanilaisissa päiväkodeissa

Uskonnollisessa kasvatuksessa haasteita aiheuttavat tekijät	Frekv.	Ei lain- kaan	Frekv.	Jonkin verran	Frekv.	Paljon tai erittäin paljon
Lasten motivointi	14	74 %	3	16 %		
Aineksen konkretisointi lapsille	8	42 %	9	47 %		
Lasten uskonnollisen taustan huomioon ottaminen	9	47 %	3	16 %	5	26 %
Omat epävarmuudet uskonnollisen kasvatuksen kysymyksissä	12	63 %	3	16 %	2	11 %
Lapsille soveltuvan aineksen valinta	10	53 %	7	37 %		
Omien tietojen rajoittuneisuus	10	53 %	4	21 %	3	16 %
Lasten kotien kielteinen asenne uskontoon	13	68 %	2	11 %	2	11 %
Uskontoon liittyvien asioiden abstraktisuus	9	47 %	8	42 %		
Oman koulutuksen puutteellisuus	12	63 %	3	16 %	2	11 %
Lapsille sopivan materiaalin puute	10	53 %	5	26 %	2	11 %
Tuen puute (työyhteisö)	13	68 %	2	11 %	2	11 %
Eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa	14	74 %	3	16 %		
Kuoleman käsitteleminen lasten kanssa	14	74 %	2	11 %	1	5 %
Toimintatuokioiden ideoiminen mielekkääksi	11	58 %	5	26 %	1	5 %
Yhteistyön vähäisyys seurakunnan kanssa	12	63 %	4	21 %	1	5 %
Lasten spontaanit kysymykset aihealueen asioista ja niihin vastaaminen	15	79 %	1	5 %	1	5 %

LIITE 2

TAULUKKO 7. Tuen tarve uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa kajaanilaisissa päiväkodeissa

Tuen tarve	Ei lain-		Jonkin		Paljon tai	
	Frekv.	kaan	Frekv.	verran	Frekv.	erittäin pal- jon
Elämäkysymysten käsitteleminen lasten kanssa (varattu aika)	14	74 %	4	21 %	1	5 %
Kuoleman kysymyksiin vastaaminen (lasten spontaanit kysymykset)	13	68 %	4	21 %	2	11 %
Uskonnollisen kasvatuksen ideoiminen toimintayksikössä	10	53 %	8	42 %	1	5 %
Lasten virret ja hengelliset laulut	14	74 %	5	26 %		
Eettisten kysymysten läpikäyminen lasten kanssa	13	68 %	5	26 %	1	5 %
Eri uskonnollisten suuntausten ja katsomusten huomioiminen kasvatuksessa	9	47 %	6	32 %	4	21 %
Raamatunkertomusten havainnollistaminen lapsille ymmärrettävään muotoon	12	63 %	5	26 %	2	11 %
Kirkkovuoden läpikäyminen lasten kanssa	16	84 %	3	16 %		
Suvaitsevaisuuskasvatus	13	68 %	4	21 %	2	11 %
Uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioiminen	11	58 %	4	21 %	3	16 %

TAULUKKO 8. Uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa tarvittavat materiaalit jo käytettävissä olevien materiaalien lisäksi kajaanilaisissa päiväkodeissa

Materiaalin tarve	Frekv.	Kyllä	Frekv.	Ei
Kirkkovuosikalenteri	11	58 %	7	37 %
Tietopaketti yleisimmistä uskonnoista ja katsomuksista	14	74 %	4	21 %
Virikepaketti uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten toimintatuokioiden järjestämiseksi	10	53 %	8	42 %
Lasten virsikirja	3	16 %	15	79 %
Lasten virsikirjan äänite	5	26 %	13	68,40 %
Pikkuväki -lehti	2	11 %	16	84,20 %
Lattiakuva-materiaali	6	32 %	12	63,20 %
Eettisen ja suvaitsevaisuuskasvatuksen materiaalia ja virikepaketti	12	63 %	6	31,60 %

TAULUKKO 9. Maahanmuuttajataustaisten tai eri kulttuureista tulleiden lasten taustatiedon suhde materiaalintarpeeseen tiedollisena erilaisista uskonnoista ja katsomuksista

SPSS- tilasto-ohjelman ristiintaulukko

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,958 ^a	2	,138
Likelihood Ratio	5,600	2	,061
Linear-by-Linear Association	3,259	1	,071
N of Valid Cases	19		

a. 4 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,37.

LIITE 2

TAULUKKO 10. Täydennyskoulutuksen sisältötoiveet

Koulutuksessa esille nostettavat asiat	Kyllä	Ei
Materiaalipaketin luominen	47 %	53 %
Uskonnollisen kasvatuksen toteuttaminen päiväkodissa	32 %	68 %
Maahanmuuttajataustaisten lasten huomioiminen uskonnollisessa kasvatuksessa	37 %	63 %
Uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioiminen	26 %	74 %
Kuolemankysymykset ja niihin vastaaminen lasten kielellä	26 %	74 %
Erilaisten menetelmien harjoittaminen	21 %	79 %
Suurten juhlapyhien huomioiminen ja niihin liittyvät käsiteltävät asiat sekä vinkkejä esimerkiksi askarteluun	26 %	74 %
Lasten virsien opetteleminen	5 %	95 %

TAULUKKO 11. Esikouluryhmää ja päiväkodin paikkalukua koskevat taustatiedot

TAUSTA	Frekv.	Kyllä	Frekv.	Ei
Päiväkodissa sijaitsee esikouluryhmä	13	68 %	6	32 %
Päiväkodissa lapsia alle 21	2	11 %		
Päiväkodissa lapsia 21–30	7	37 %		
Päiväkodissa lapsia 30–40	1	5 %		
Päiväkodissa lapsia 40–50	2	11 %		
Päiväkodissa lapsia yli 50	7	37 %		

 Viranhaltija ja virka-asema
 Varhaiskasvatuksen tulosalueen johtaja

Päivämäärä / §

1 § 4 15.12.2008

Asia	Anna Minkkisen tutkimuslupahakemus	
Päätös ja sen perustelut	<p>Savonia-Ammattikorkeakoulun (lisalmi) opiskelija Anna Minkkinen anoo tutkimuslupaa opinnäytetyönsä "Kajaanin alueen päiväkotien tuen tarve uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen tukemisessa ja toiveet yhteistyön muodoille" aineiston keruulle. Tutkimus suoritetaan Kajaanin alueella oleville päiväkodeille. Kyselylomakeet lähetetään postikyselyynä yksi kuhunkin päiväkotiin. Kyselyn muoto on kvantitatiivinen strukturoitu postikysely. Tutkimuksen toimeksiantaja on Kajaanin seurakunnan lapsityö.</p> <p>Liitteenä tutkimuslupahakemus.</p> <p>Päätös: Myönnän luvan aineiston keräämiseksi. Tutkimuksen suorittajan tulee noudattaa voimassa olevia arkisto-, salassapito- ja tietosuojasäännöksiä.</p> <p>Lisätietoja: tulosalueen johtaja Sirpa Kempainen, puh. 044-7101720 e-mail: sirpa.i.kempainen@kajaani.fi</p>	
Päätöksenteko-oikeus	Sivistyslautakunnan johtosääntö	
Allekirjoitus	Tulosalueen johtaja	<i>Sirpa Kempainen</i> Sirpa Kempainen
Päätös yhteisesti nähtävillä	Paikka ja aika	Sivistyspalvelukeskus, Pohjolankatu 13, 87100 Kajaani 22.12.2008
Oikaisuvaatimusohje	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuuteen päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen	
Oikaisuvaatimusviranomaisen	Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään ja postiosoite Sivistyslautakunta, Pohjolankatu 13, 87100 KAJAANI, sähköposti: kajaani@kajaani.fi	
Oikaisuvaatimusaika ja sen alkaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenten katsotaan saaneen päätöksestä tiedon kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittyä aikana.	
Oikaisuvaatimuksen sisältö ja toimittaminen	Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.	
Muutoksenhaku	Valituskielto ja sen peruste ☐ Erillinen muutoksenhakuehje	
Tiedoksianto asianosaiselle	Asianosainen Anna Minkkinen Miten 15.12.2008 ☒ Lähetetty postitse ☐ Luovutettu ☐ Muulla tavalla, miten? Tiedoksiantajan allekirjoitus ja virka-asema <i>Päivi Heikkinen</i> Päivi Heikkinen, toimistosihteeri Vastaanottajan allekirjoitus <i>Anna Minkkinen</i>	
Sisäinen jakelu		